

२०१९-२०

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha

NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	English Language Teaching: A Historical Perspective, Present Problems and Remedies	Dr. Uttam.B. Parekar	1
2	Current Issue Being Discussed In Humanities	Dr. Vaishali Pradhan	7
3	Effect of Corona Virus Pandemic on Indian Economy	Engr. Siddharth M. Deshmukh	10
4	Covid - 19 Attack Reopens The Discourse On Women's Subjugation: A Review	Rohini k Potti	18
5	Plagiarism: A Bug To Educational Field	Dr. Sarika Choudhari	23
6	Awareness of First Aid in Sports Activity	Dr.Naresh A. Bhojar	28
7	Emerging Trends In Literature And Language	Anand T Chahande	30
8	Effect of Coronavirus Pandemic on Indian Economy	Dr. Sunil S. Bidwaik	33
9	Classroom Discourse and Gender Identity – A Case Study	Milind Mane /Amol Padwad	38
10	The importance of Yoga in the contemporary Era.	Rajendra Sheshrao Deshmukh	43
11	COVID-19 & Economic Slowdown in India	Prof. Gopal Eknath Ghumatkar /Prof. Pratiksha Narayan Tikar	45
12	Themes in The Bluest Eye by Toni Morrison	Dr.Hemant Sudhakar Dalal	47
13	Effect Of Corona Virus Pandemic On Indian Economy	Dr D.S.Shambharkar	50
14	The Awareness Of First Aid	Dr. Ranjana A. Shringarpure	55
15	Apartheid Perspective in the Writings of Andre Brink	Nitesh Nilkanthrao Telhande	58
16	Library Knowledge Through Technological Innovations In Digital Age	Dr. Sarika G. Choudhari	65
17	Need of Self-employment in Present Time	Sunil M. Kawade	69
18	Identity Crisis And Poverty In English Literature	Dr.Hitendra B. Dhote	72
19	Delnet: Developing Library Network	Dr. Rajendra A. Pahade	76

English Language Teaching: A Historical Perspective, Present Problems and Remedies

Dr. Uttam.B. Parekar

Principal, Shri Saibaba Lok Prabodhan Art College, Wadner,

Introduction:

Keeping in view the place of English as a 'window to the world', 'a library language' and 'a language functioning as a unifying factor of our nation', teaching of English is made compulsory in our school and university curriculum. Pt. Jawaharlal Nehru, while placing the bill of 'The Official Language Act, 1963' before the parliament session had emphatically stated, "If you push out English, does Hindi fully take its place? I hope it will. I am sure it will. But I wish to avoid the danger of one unifying factor being pushed out without another unifying factor fully taking its place." Stressing the importance of English as a key to the store-house of knowledge Dr. Radhakrishnan in his University Commission Report (1949) says, "Unable to have access to this knowledge our standards of scholarship would fast deteriorate and our participation in the world movement of thought would become negligible." Today, our Constitution has recognized English as 'an associate official language of the union of India'. A brief historical perspective throwing light on the process of English becoming a major language of education and administration in our country will definitely reveal the need to teach English language to school and college going students still more effectively.

The story of English in India has a long history narrating the intimate contact of 150 years with the British particularly in the fields of culture, administration and education. After having colonized India the English men needed clerks and administrators to carry out the business of their trade and Govt. administration. To fashion Indian youths into 'a class of people, Indian in blood and colour, but English in taste, in opinions, in morals and in intellect' Lord Macaulay, in his report, suggested the contemporary British Govt. to implant English system of education in India. British wanted cheap clerks and trained workers to carry on the business of their trade and rule in the country. "British achieved their aim not only by introducing English but by reinforcing it as a part of Indian culture." For this purpose they supported the anglicized movements led by educated Indians. The declaration made by Lord Hardinge in 1844 that preference would be given to Indians educated in English schools in Govt. services inspired some Indian educationists and social reformers to open such schools and colleges in India; and British Govt. allocated some funds for that purpose.

British Govt. imparted status to English in all walks of life; thus, English became official language of courts, banks and administration in India. Those days there was no one rich language with Indians useful to unify all states. Therefore English, rich in all respects, became a popular means of communication. In pre-Independence era English occupied a privileged place for it was the language of administration, a medium of instruction at school, college and university level, and a compulsory language for employment. In school

२०१९-२०

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's
**Shri Saibaba Lok Prabodhan
Arts College Wadner**

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha
NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	English Language Teaching: A Historical Perspective, Present Problems and Remedies	Dr. Uttam.B. Parekar	1
2	Current Issue Being Discussed In Humanities	Dr. Vaishali Pradhan	7
3	Effect of Corona Virus Pandemic on Indian Economy	Engr. Siddharth M. Deshmukh	10
4	Covid - 19 Attack Reopens The Discourse On Women's Subjugation: A Review	Rohini k Potti	18
5	Plagiarism: A Bug To Educational Field	Dr. Sarika Choudhari	23
6	Awareness of First Aid in Sports Activity	Dr.Naresh A. Bhojar	28
7	Emerging Trends In Literature And Language	Anand T Chahande	30
8	Effect of Coronavirus Pandemic on Indian Economy	Dr. Sunil S. Bidwaik	33
9	Classroom Discourse and Gender Identity – A Case Study	Milind Mane /Amol Padwad	38
10	The importance of Yoga in the contemporary Era.	Rajendra Sheshrao Deshmukh	43
11	COVID-19 & Economic Slowdown in India	Prof. Gopal Eknath Ghumatkar /Prof. Pratiksha Narayan Tikar	45
12	Themes in The Bluest Eye by Toni Morrison	Dr.Hemant Sudhakar Dalal	47
13	Effect Of Corona Virus Pandemic On Indian Economy	Dr D.S.Shambharkar	50
14	The Awareness Of First Aid	Dr. Ranjana A. Shringarpure	55
15	Apartheid Perspective in the Writings of Andre Brink	Nitesh Nilkanthrao Telhande	58
16	Library Knowledge Through Technological Innovations In Digital Age	Dr. Sarika G. Choudhari	65
17	Need of Self-employment in Present Time	Sunil M. Kawade	69
18	Identity Crisis And Poverty In English Literature	Dr.Hitendra B. Dhote	72
19	Delnet: Developing Library Network	Dr. Rajendra A. Pahade	76

Plagiarism: A Bug To Educational Field

Dr. Sarika Choudhari

Librarian

Sri Saibaba Lok Prabodhan Kala Mahavidyalaya Wadner, Wardha

Abstract:

This Paper describes the plagiarism and its misuses in digital age. This article includes the all types of information regarding the plagiarism which is very important for the libraries in digital era. This paper also enumerates the reasons for increasing the plagiarism and discusses the various contents of plagiarism. This article aim is to introduce the plagiarism and its side effects in LIS professional and how to avoid the plagiarism in the field of library science.

Keywords: Plagiarism, Anti-plagiarism tools, software and role of Librarian.

Introduction:

Plagiarism is a well-known and growing issue in the academic world. It is estimated to make up a substantial part of the total number of serious deviations from good research practice. The goal of present research work is to generate knowledge, and the aim of generating knowledge is to improve human behavior and situation while doing research using not ethical or not appropriate means leads to scientific profligacy, which is against scientific knowledge production. Without any doubt, there is plagiarism in the scientific community. Plagiarism is useless, meaningless, impermissible and unethical. Unethical issues are quickly accelerated in the area of science.

Plagiarism is a controversial issue in all type of education and higher education, and it is accelerate widespread among students. Today, open access publications are not only consequent but also very dynamic to scientific innovations. Unlimited access to scientific ideas, methods, findings and results is not compatible with the restricting regulations of copyright, and this has made for more plagiarism. Plagiarism is one of the important issues of universities in recent decade. Nowadays some media publish worrying news of plagiarism in scientific publications, including data manipulation by well-known scientists. The moral of scientific publication is in direct relation to the concepts of copyright in writing scientific papers and of plagiarism. Sometimes, journal editors take the writers' cunningness for their lack of familiarity with journal regulations or their lack of attention to a certain paper. The author of a book, paper, poem or a scientific passage, after hours of thinking and writing about a subject, puts to paper the fruit of years of his or her continuous efforts. As such, the plagiarist not only steals the fruit of such efforts but also registers all that painstaking work to his or her own name. Plagiarism is hundreds of years old, but, due to the progress in information technology, it has acquired new and different methods compared to the past. Plagiarism was almost a rare phenomenon until 1990, but it has spread across the world in recent decade. In the past, there were a few researcher scientists who produced knowledge. In the 19th century, the problem was stealing ideas, and that was why many discoveries and

२०१९-२०

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha

NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	English Language Teaching: A Historical Perspective, Present Problems and Remedies	Dr. Uttam.B. Parekar	1
2	Current Issue Being Discussed In Humanities	Dr. Vaishali Pradhan	7
3	Effect of Corona Virus Pandemic on Indian Economy	Engr. Siddharth M. Deshmukh	10
4	Covid - 19 Attack Reopens The Discourse On Women's Subjugation: A Review	Rohini k Potti	18
5	Plagiarism: A Bug To Educational Field	Dr. Sarika Choudhari	23
6	Awareness of First Aid in Sports Activity	Dr.Naresh A. Bhojar	28
7	Emerging Trends In Literature And Language	Anand T Chahande	30
8	Effect of Coronavirus Pandemic on Indian Economy	Dr. Sunil S. Bidwaik	33
9	Classroom Discourse and Gender Identity – A Case Study	Milind Mane /Amol Padwad	38
10	The importance of Yoga in the contemporary Era.	Rajendra Sheshrao Deshmukh	43
11	COVID-19 & Economic Slowdown in India	Prof. Gopal Eknath Ghumatkar /Prof. Pratiksha Narayan Tikar	45
12	Themes in The Bluest Eye by Toni Morrison	Dr.Hemant Sudhakar Dalal	47
13	Effect Of Corona Virus Pandemic On Indian Economy	Dr D.S.Shambharkar	50
14	The Awareness Of First Aid	Dr. Ranjana A. Shringarpure	55
15	Apartheid Perspective in the Writings of Andre Brink	Nitesh Nilkanthrao Telhande	58
16	Library Knowledge Through Technological Innovations In Digital Age	Dr. Sarika G. Choudhari	65
17	Need of Self-employment in Present Time	Sunil M. Kawade	69
18	Identity Crisis And Poverty In English Literature	Dr.Hitendra B. Dhote	72
19	Delnet: Developing Library Network	Dr. Rajendra A. Pahade	76

Awareness of First Aid in Sports Activity

Dr.Naresh A. Bhoyar

ShriSai Baba Lok Prabodhan Arts College, Wadner, Tah-Hingantghat
Dist-Wardha

Abstract

Accidents happen, especially during sports. While it may be possible to limit the number and severity of injuries with prevention strategies, one wrong step or a collision on the field can result in a sudden and painful injury. First aid is the initial assistance or treatment given at the site of accident to someone who is injured or suddenly taken ill, before the arrival of ambulance. In this paper focused on impotence of first aid for sports injury.

Keywords: Injury, First aid, sport

Introduction

Now a days first aid is very important in our daily life .because having a knowledge of first aid we can neglect the feeling of hopelessness when someone need help in kind of emergency we don't have to be a doctor to help anybody in kind of sickness condition but knowing few skills of first aid can make a hope for saving our life in kind of emergency. First aid is the initial assistance or treatment given at the site of an accident to someone who is injured or suddenly taken ill, before the arrival of the paramedics. A first aid provider should be able to assess the situation quickly and calmly, and deal with life-threatening conditions outside the facilitated environment of a hospital. The goals of a first aid provider include preserving life, alleviating suffering, preventing further illness or injury, and promoting recovery. Although first aid can prove vital in all manner of situations, it is fair to say that it is invaluable in sporting scenarios. Indeed, the extreme physical exertion, prolonged physiological stress and potential for falls and crashes , which are part and parcel of most sporting endeavors, mean that the risk of getting hurt or becoming unwell is an everyday reality for athletes. This makes the presence of somebody trained in sports first aid absolutely vital wherever people exercise, train or compete

What is First Aid?

First Aid is the immediate treatment given to a patient for an injury or an illness before the arrival of someone medically trained, e.g. a doctor, emergency services.

Sports Injuries:

There are many possible types of injuries that may occur while playing sports. Some of the more common sports injuries:

- Neck Injuries
- Ankle Sprains
- Blisters
- Fractured Shoulder
- Hamstring Tear or Pull
- Muscle Cramps
- Common Running Injuries

२०१९-२०

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha

NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	English Language Teaching: A Historical Perspective, Present Problems and Remedies	Dr. Uttam.B. Parekar	1
2	Current Issue Being Discussed In Humanities	Dr. Vaishali Pradhan	7
3	Effect of Corona Virus Pandemic on Indian Economy	Engr. Siddharth M. Deshmukh	10
4	Covid - 19 Attack Reopens The Discourse On Women's Subjugation: A Review	Rohini k Potti	18
5	Plagiarism: A Bug To Educational Field	Dr. Sarika Choudhari	23
6	Awareness of First Aid in Sports Activity	Dr.Naresh A. Bhojar	28
7	Emerging Trends In Literature And Language	Anand T Chahande	30
8	Effect of Coronavirus Pandemic on Indian Economy	Dr. Sunil S. Bidwaik	33
9	Classroom Discourse and Gender Identity – A Case Study	Milind Mane /Amol Padwad	38
10	The importance of Yoga in the contemporary Era.	Rajendra Sheshrao Deshmukh	43
11	COVID-19 & Economic Slowdown in India	Prof. Gopal Eknath Ghumatkar /Prof. Pratiksha Narayan Tikar	45
12	Themes in The Bluest Eye by Toni Morrison	Dr.Hemant Sudhakar Dalal	47
13	Effect Of Corona Virus Pandemic On Indian Economy	Dr D.S.Shambharkar	50
14	The Awareness Of First Aid	Dr. Ranjana A. Shringarpure	55
15	Apartheid Perspective in the Writings of Andre Brink	Nitesh Nilkanthrao Telhande	58
16	Library Knowledge Through Technological Innovations In Digital Age	Dr. Sarika G. Choudhari	65
17	Need of Self-employment in Present Time	Sunil M. Kawade	69
18	Identity Crisis And Poverty In English Literature	Dr.Hitendra B. Dhote	72
19	Delnet: Developing Library Network	Dr. Rajendra A. Pahade	76

Apartheid Perspective in the Writings of Andre Brink

Nitesh Nilkanthrao Telhande

Assistant Professor, Head of English Department,
Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College, Wadner, Hinganghat,
Distt- Wardha (M.S.)

Abstract:

The Present research Topic is selected to study the problems of apartheid, the White government policy against Black and subordinate condition of Black people in the novels of Andre Brink. Also, it is selected to bring out, how the white government of South Africa has the dominance over black people. It studies alienation, outsider, meaninglessness and ghetto life of Blacks in the novels of Andre Brink. It tries to research Whites' government policy against Blacks. Apartheid is a system of legal racial segregation, which dominated the Republic of South Africa from 1948 until 1994. The discrimination was seen in having priority housing, jobs, education and political power. This bad impact of apartheid has been showed in this research paper. It studies the every nexuses of novels of Andre Brink. It discusses, how apartheid system to decline Black people society. Need of research paper, apartheid and white government's policy should be understood by people, which is dangerous for country development. It can help to reader to learn Whites' worst policy, which keeps segregation to black people from society. Apartheid is the really bad condition of African Society, which is depicted through research paper. In fact, this is a resume of the research and contributes in the field of research studies.

Keywords:

Apartheid, Perspective, segregation, racial, Colored, Blacks, Whites, Discrimination etc.

Introduction:

The Present Research Paper studies the novels of Andre Brink with apartheid perspective. It tries to research Whites' government policy against Blacks. Apartheid is a system of legal racial segregation, which dominated the Republic of South Africa from 1948 until 1994. Historically, it emerged from policies of racial segregation which had been practiced, since the first Europeans the Dutch followed by the British settled in South Africa in the seventeenth century. The official justification underlying apartheid is that each race rigidly divided into 'Whites' (all Europeans), Bantus or 'Blacks', 'Colored's (People of mixed race), and 'Asians' (Indians and Pakistanis who had been brought to South Africa as laborers).

Apartheid means 'apartness' or 'separateness' and literally meaning is 'apart-hood. It not only separated people by race, it also greater privilege of white people on black people. Oxford Dictionary defined as;

२०१९-२०

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's
**Shri Saibaba Lok Prabodhan
Arts College Wadner**

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha
NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

20	Poverty and Suffering in Kamala Markandaya's Nectar in a Sieve Asst. Prof. Sanjay A. Diwekar	82
21	Importance of First aid for sports Injury Prof.Tushar S.Jumde	85
22	The Importance of Yoga in the Contemporary Era Dr. Sarita R. Vishwakarma	87
23	Need of First aid training for Sports Coach Prof.Devanand G. Meher	90
24	Role of Parts of Speech in Learning English Language Nitesh Nilkanthrao Telhande	93
25	बरोमास : ग्रामीण वास्तवाचे दाहक दर्शन डॉ. प्रविण कारंजकर.	99
26	भारतीय समाज : जागतिकीकरण आणि प्रसारमाध्यमे विनोद मारोतराव मुडे	104
27	शाश्वत विकास आणि हवामान बदल : भारताच्या संदर्भात डॉ. विठ्ठल घिनमिने	110
28	ग्रामीण साहित्याचे भाष्यकार : आनंद यादव डॉ. सुदर्शन दिवसे	115
29	कोरोना विषाणु (Covid-19) : एक सद्याकालीन सामाजिक समस्या प्रा. गणेश न. बहादे	119
30	स्वयंरोजगार वर्तमान काळाची गरज डॉ. अनुश्री माहुरकर	124
31	आधुनिक जीवन शैलीत योगाचे महत्व—एक अभ्यास सौ.ज्योती किशोर श्रीराव	127
32	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राज्य समाजवाद विषयक विचार संध्या आत्माराम इंगळे	130
33	मानवता आणि गांधी विचार प्रा. डॉ. संजय गोरे	133
34	महिला स्वयंरोजगार — आर्थिक स्वातंत्र्याची उंच भरारी कु. रूपाली एस. कणसे	136
35	विदर्भातील शेतक—यांच्या आत्महत्या कारणे व उपाय प्रा.डॉ. श्रीकृष्ण बोडे	142
36	आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. पंकज वा. मून	147
37	प्रथमोपचार - एक जागरूक मोहीम डॉ.वसंता पी. राऊत	152
38	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे हिंदु कोड बिल—स्त्री स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा. प्रा. प्रमोद वानखेडे	155
39	जन्मोत्तर समायोजनेवर परिणाम करणारे घटक व धोके प्रा. आरती एम. देशमुख	159
40	आधुनिक भारत के निर्माण में डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर का योगदान प्रा.डॉ. निरजसिंग फुलचंद यादव	167
41	स्थलांतरित कामगारांचा प्रश्न : भारतापुढील एक आव्हान डॉ. (सौ.) मंजूषा राजेंद्र ठाकरे	171

Poverty and Suffering in Kamala Markandaya's *Nectar in a Sieve*

Asst. Prof. Sanjay A. Diwekar

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College, Wadner

Abstract:-

This research paper is an attempt to examine the poverty and suffering in the novel '*Nectar in a Sieve*,' (1954) written by Indian English Novelist Kamala Markandaya. It represents the poor peasant's life of Nathan and Rukmini, who are deeply rooted in the land, where they sow, transplant and reap in the soil to feed their children. The happiness of the family depends on the harvest and adequate rains. It is the nature, which plays a role as constructive and destructive but, here in the form of destroying the crop, in the form of heavy rains, and sometimes in the form of drought. Tannery, on the other hand, is the form of industrialization, which corrupts the pleasant, quite and tranquil life of village. It has created the places of noise, crowds and pollution. They have to lose their children because of hunger and starvation. They are dispossessed from the house which is built by Nathan with his own hands. They have to shift in search of food as the soil denies them from the village to the city.

Keywords: - Poverty, Suffering, Rootlessness, Identity, Alienation, Displacement.

Kamala Markandaya - a Realistic Novelist:-

Kamala Markandaya is the best Indian English Novelist, who endeavors to draw the consideration of perusers with the subject of neediness and enduring, one of the focal issues of Indian culture. She is outstanding for the portrayal of the lives of the destitute individuals in the conventional Indian culture. She is a practical author as she has seen with minute subtleties the rustic and urban existence of the Southern piece of India. She has indicated social worry with extraordinary subtleties and handily delineated destitution, persecution, unfairness, misuse, enduring, burden with multi-shaded blossoms in her novel *Nectar in a Sieve* (1954).

Rukmini a Narrator and Protagonist:-

In *Nectar in a Sieve* we see poor laborer's life of Rukmini and Nathan. Rukmini is a storyteller and protagonist of the novel as the story spins around her from start to finish. She is a little girl of a town headman, who instructed her to peruse and compose. She is the most youthful of her sisters-Shanta, Padmini, Thangam. Rukmini at twelve years old is compelled to wed with sharecropper Nathan on the grounds that her father position diminishes after some time. She is sickened with the circumstance when she finds the cottage is having loaded with mud. However, when she comes to realize that the cottage is worked by her significant husband's own hands. She adulates him for this deed. She needs no new house however just loves that is showering on her by her better half and says that she is cheerful in his organization. She doesn't submit any question yet prepared to receive the circumstance and constantly prepared to confront the condition which emerges around her. She believes that it is a place of adoration where she has brought forth her youngsters.

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha

NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved

One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research

Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

20	Poverty and Suffering in Kamala Markandaya's Nectar in a Sieve Asst. Prof. Sanjay A. Diwekar	82
21	Importance of First aid for sports Injury Prof. Tushar S. Jumde	85
22	The Importance of Yoga in the Contemporary Era Dr. Sarita R. Vishwakarma	87
23	Need of First aid training for Sports Coach Prof. Devanand G. Meher	90
24	Role of Parts of Speech in Learning English Language Nitesh Nilkanthrao Telhande	93
25	बरोमास : ग्रामीण वास्तवाचे दाहक दर्शन डॉ. प्रविण कारंजकर.	99
26	भारतीय समाज : जागतिकीकरण आणि प्रसारमाध्यमे विनोद मारोतराव मुडे	104
27	शाश्वत विकास आणि हवामान बदल : भारताच्या संदर्भात डॉ. विठ्ठल घिनमिने	110
28	ग्रामीण साहित्याचे भाष्यकार : आनंद यादव डॉ. सुदर्शन दिवसे	115
29	कोरोना विषाणु (Covid-19) : एक सद्याकालीन सामाजिक समस्या प्रा. गणेश न. बहादे	119
30	स्वयंरोजगार वर्तमान काळाची गरज डॉ. अनुश्री माहुरकर	124
31	आधुनिक जीवन शैलीत योगाचे महत्व—एक अभ्यास सौ. ज्योती किशोर श्रीराव	127
32	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राज्य समाजवाद विषयक विचार संध्या आत्माराम इंगळे	130
33	मानवता आणि गांधी विचार प्रा. डॉ. संजय गोरे	133
34	महिला स्वयंरोजगार — आर्थिक स्वातंत्र्याची उंच भरारी कु. रूपाली एस. कणसे	136
35	विदर्भातील शेतक—यांच्या आत्महत्या कारणे व उपाय प्रा. डॉ. श्रीकृष्ण बोडे	142
36	आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. पंकज वा. मून	147
37	प्रथमोपचार - एक जागरूक मोहीम डॉ. वसंता पी. राऊत	152
38	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे हिंदु कोड बिल—स्त्री स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा. प्रा. प्रमोद वानखेडे	155
39	जन्मोत्तर समायोजनेवर परिणाम करणारे घटक व धोके प्रा. आरती एम. देशमुख	159
40	आधुनिक भारत के निर्माण में डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर का योगदान प्रा. डॉ. निरजसिंग फुलचंद यादव	167
41	स्थलांतरित कामगारांचा प्रश्न : भारतापुढील एक आव्हान डॉ. (सौ.) मंजूषा राजेंद्र ठाकरे	171

बरोमास : ग्रामीण वास्तवाचे दाहक दर्शन

डॉ. प्रविण कारंजकर.

श्री. साईबाबा लोक प्रबोधन कला महाविद्यालय, वडनेर

साहित्यात वास्तव आणि कल्पित यांचा मेळ घातला असतो. परंतु ग्रामीण साहित्यात वास्तवाची बाजू अधिक प्रखर असते आणि हेच प्रखर वास्तव ग्रामीण साहित्याचे वैशिष्ट्य आहे. मराठीत हे वास्तव ग्रामीण कविता व ग्रामीण कादंबरीच्या रूपाने प्रखरपणे प्रकट झालेले आहे. सदानंद देशमुख यांची बरोमास ही कादंबरी असेच ग्रामीण भागातील जीवणाचे, गावातील बेकार तरूणांचे शैक्षणिक क्षेत्रातील चालली स्पर्धा, शेती ला लागलेले ग्रहण, नोकरीसाठी डोनेशन नसल्याने सुशिक्षित तरूणांची होणारी संसेहोलपर यांचे दर्शन घडविणारी आहे. ग्रामीण साहित्या बाबत आनंद यादव म्हणतात, याच कारणाने ग्रामीण साहित्याची प्रेरणा "वास्तव" (१) मानतात. बरोमास या कादंबरी बाबतही "ग्रामीण समाजाच्या बदलेल्या व्यवस्थेतील शेतकऱ्यांच्या जीवनातील विविध समस्यांचे यथार्थ हृदयस्पर्शी वास्तववादी चित्रण प्रा. सदानंद देशमुख यांनी आपल्या ओधवत्या शैलीमध्ये बरोमास मध्ये केले आहे." (२) असे याच कारणाने म्हटले आहे.

सदानंद देशमुख लिखित बरोमास या कादंबरीचा नायक एकनाथ आहे. तो सुशिक्षित बेरोजगार आहे, तो एका शेतकऱ्याचा मुलगा आहे, तो मधुकराचा मोठा भाऊ आहे, तो अलकाचा पती आहे, तो शेतकरी संघटनेचा मोठा कार्यकर्ता आहे, एवढ्यावरच न थांबता असेही म्हणता येते की बरोमास या शोकातीकेचा तो केंद्रबिंदु आहे ती एकनाथांची शोकातीका आहे. तो एक नायक असूनही त्याच्या वाट्याला दारिद्र्य, दुःख, उपेक्षा, अपमान येतांना दिसतो.

सुशिक्षित बेरोजगाराचे वास्तव —

एकनाथ कादंबरीचा नायक आहे. एम. ए. मराठी, बीएड असा उच्च शिक्षित आहे. सुभानराव आणि शेवंतामायेने पोटाला चिमटा घेऊन शहरात शिक्षण्यासाठी पाठविले हेतू हा की, मुलाला सरकारी नोकरी लागावी. पण एक लाख रूपये डोनेशन कुटुन आनायचे हा प्रश्न होता. शेती विकून पैसा गोळा करावे तर जे शेत विकायचे त्या शेताला मागणी नव्हती. सरकार दरबारेचे नियमही वर्षानुसार बदलत गेले होते. त्यामुळे एकनाथ सुशिक्षित बेरोजगारच राहिला.

एकनाथाच्या बेरोजगारीत भर टाकली ती त्याच्या मराठा असल्याने, मराठा समाजातील असल्याने कुठल्याही शासकीय सुविधा नव्हत्या. आरक्षणाच्या आधारावर त्याचे काही मित्र नोकरीत लागले खरे पण अनेकांच्या पदरी शेवटी निराशाच पडली होती.

शेतकऱ्याचे वास्तव :-

एकनाथ सुभानराव तनपुरेचा मोठा मुलगा सुभानराव तनपुरे सांजाळ गावाचे राहणारे गावात त्यांच्याकडे सव्वीस एकर जमीन आहे. संपूर्ण घर शेतीव्यवसायावरच अवलंबून आहे. घरात पेरणी—लावणीच्या कालखंडत एक मधुकर हा धाकटा भाऊ सोडल्यास घरातील सर्वच मंडळी शेती कामात हातभार लावताना दिसतात. एकनाथ शेतकऱ्यांचा मुलगा असल्याने त्याला शेती विषयी माहिती असली तरी शेती हा कायद्याचा व्यवसाय नसल्याची जाणिवही आहे. याच शेतीच्या मोहापयी त्याला नोकरी लागत नाही. कारण जे शेत नोकरीच्या डोनेशनसाठी विकायला काढलेले असते, ते शेत कुनी घ्यायला तयार नसतो. आणि जे शेत विकायचे नसते त्या शेतावर सर्वांचा डोळा असतो.

Dr. M. K. Kulkarni

(Gandhi)
(Sikshak)

2020-20

ISSN 2319-9318

UGC Sponsored

Vidyawarta

Peer Reviewed International Refereed Research Journal

Special Issue

February 2020

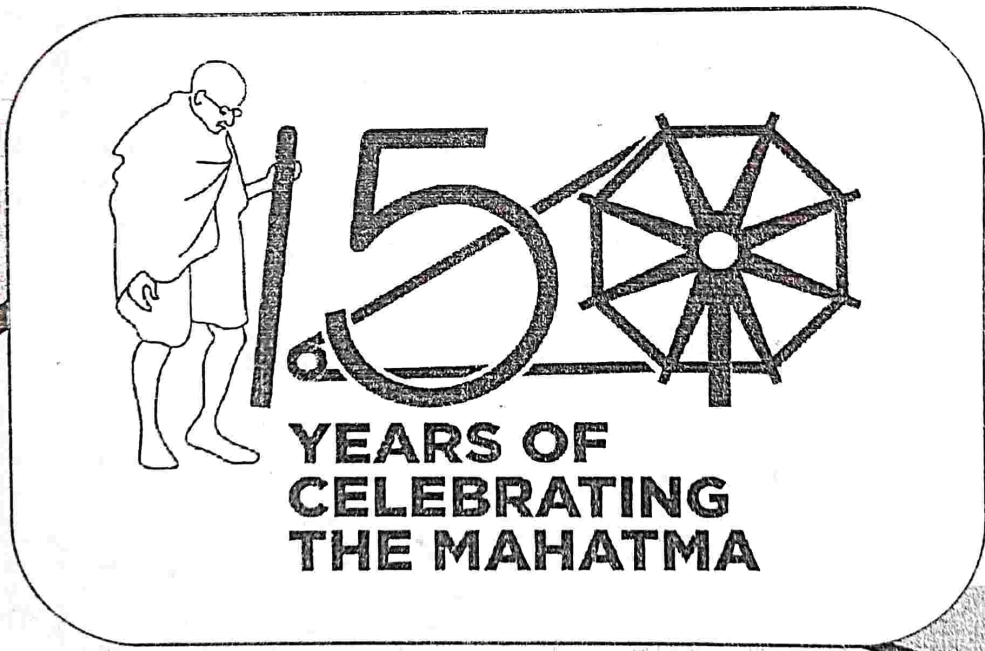
**ONE DAY INTERDISCIPLINARY
INTERNATIONAL CONFERENCE**

on

EXPLORATION OF MAHATMA @ 150

on

29th February 2020

Edited By

Gandhi Study Centre

New Arts, Commerce & Science College,
Wardha, Maharashtra (India) - 442 001

68	सशक्त राष्ट्रासाठी : महात्मा गांधींची शैक्षणिक दृष्टी. श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय, वडनेर, जि. वर्धा.	205
69	सत्याग्रहाचे लोकशाहीतील योगदान. कृ. प्रिया प्र. इंसळकर, संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती	207
70	महात्मा गांधीजींच्या ग्रामस्वराज्याची संकल्पना व ग्रामीण विकासासंबंधीचे विचार. प्रा. राहुल मो. लभाने, डॉ. आंबेडकर आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, चंद्रपूर	211
71	शाश्वत विकस व महात्मा गांधी. डॉ. राजेंद्र कोरडे, कला आणि वाणिज्य महाविद्यालय, वरवट बकाल, जि. बुलढाणा	214
72	महात्मा गांधी प्रणित अहिंसा. डॉ. राजेंद्र रा. माणिकपूरे, स्व. वसंतराव कोल्हटकर महाविद्यालय, रोहणा, जि. वर्धा	218
73	महात्मा गांधीजींची सर्वोदय चळवळ. प्रा.डॉ.रमेश के. शेंडे, मातोश्री अंजनाबाई मुंदाफळे समाजकार्य महाविद्यालय, नरखेड.	219
74	ग्रामीण विकासात महात्मा गांधीजींचे योगदान. प्रा. रंजना एच. आडे, जोतीराव फुले समाजकार्य महाविद्यालय, उमरेड.	221
75	महात्मा गांधींचे निरोगी शरीर राखण्यासाठी मुलमंत्र. प्रा.डॉ. रावसाहेब शं. ठोके, श्रीमती पंचफुलादेवी पाटील समाजकार्य महाविद्यालय, खडकी.बु	226
76	लोकशाहीमध्ये सत्याग्रह भूमिका. डॉ. रविंद्र आर. सहारे, अनिकेत समाजकार्य महाविद्यालय, वर्धा	229
77	महात्मा गांधींची भारतीय लोकशाही विषयी विचारसरणी. डॉ. रोहिणी दिवाकरराव मेश्राम, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, आर्वी	232
78	महात्मा गांधींच्या विचारांची प्रासंगिकता. प्रा. रूपेश रा. कुचेवार, अनिकेत समाजकार्य महाविद्यालय, वर्धा	235
79	खादी आणि ग्रामोद्योगविषयी गांधीजींचा दृष्टीकोन. प्रा.एस.एन.देशमुख, श्रीमती पी.डी.पाटील समाजकार्य महाविद्यालय, खडकी	238
80	गांधीजींच्या दृष्टीकोनातून सांप्रदायिक एकता. प्रा. संजय दौ. बेले, डॉ. आंबेडकर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, चंद्रपूर	241
81	महात्मा गांधी – एक यशस्वी नेता. प्रा. संजय उ. उगेमुगे, चिंतामणी महाविद्यालय, पोंभूर्णा, जि. चंद्रपूर	244
82	महात्मा गांधी आणि अहिंसा. प्रा.डॉ. संकेत सु. काळे, श्रीमती पी.डी. पाटील समाजकार्य महाविद्यालय, खडकी, अकोला	245
83	महात्मा गांधींच्या दृष्टीकोनातून जग बदलविणे. संकेत वि. ठाकरे, संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती	247
84	ग्रामीण समाजाच्या पुनर्रचनेसंबंधी गांधीवादी दृष्टीकोन. सतिश गो. पेटकर, विलास क. काळे, डॉ. आंबेडकर कला व वाणिज्य महा., चंद्रपूर	250
85	गांधीजींचे शिक्षणविषयक विचार. प्रा. शिरीष सुतार, श्रीकृष्णदास जाजू ग्रामीण सेवा महाविद्यालय, पिपरी, वर्धा	253
86	गांधीजी आणि स्त्री सशक्तीकरण. डॉ. वसंत पी. राऊत, म. जोतीराव फुले शारिरीक शिक्षण महाविद्यालय, उमरेड	255
87	गांधीजींच्या भारतीय आर्थिक सुव्यवस्थेबद्दलचे विचार. डॉ. विभावरी बा. हाते, कर्मवीर महाविद्यालय, मुल	257
88	महात्मा गांधींची खादी विचारधारा. प्रा. विनोद मा. मुंडे, श्री. साईबाबा लोक प्रबोधन कला महाविद्यालय, वडनेर, जि. वर्धा	259
89	गांधी और खादी : वर्तमान में एक सशक्त विचार. प्रा. सारिका जगताप, न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायंस महाविद्यालय, वर्धा	262
90	वैश्विक स्तर पर गांधी की पत्रकारिता. आविद रेजा, महात्मा गांधी अंतरराष्ट्रीय विश्वविद्यालय, वर्धा	266
91	अहिंसा और स्त्री सशक्तीकरण पर गांधीजी के विचार. प्रा. अमिता कृ. महातळे (विरुटकर), राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज विद्यापीठ, नागपूर	268
92	गांधी विचार की वर्तमान प्रासंगिकता और हिंदी फिल्में. आशीष कुमारे, महात्मा गांधी अंतरराष्ट्रीय हिंदी विश्वविद्यालय, वर्धा	272

करायचा असेल तर आजपासून कोणतेही कष्ट सहन करून नीतीचे पालन आजन्म करावे लागेल असे महात्मा गांधी म्हणतात.

महात्मा गांधीजींनी आपल्या नैतिकतेचा प्रकाश फक्त भारतापुरताच मर्यादित ठेवला नसून संपूर्ण जगामध्ये सुद्धा प्रकाश दिला आहे. गांधीजींनी नैतिकतेच्या आधारावर स्वातंत्र्य चळवळ उभी केली. स्वातंत्र्य मिळविण्याकरीता इंग्रजांपासून भारताला मुक्ती मिळविण्याकरीता नाही तर हिंसा स्वरूपात असत्य, धोकेबाजी करून स्वातंत्र्य पाहिजे नव्हते. कारण नैतिकता सोडून जर स्वातंत्र्य मिळविले तर त्यांनी भारतीय स्वातंत्र्याकरिता नैतिकतेचे वातावरण निर्माण करून नैतिकगुणांचा मानवामध्ये विकास झाला. तरच समाजाचा आणि देशाचा विकास होऊ शकते. महात्मा गांधीजींच्या संपूर्ण शरीरामध्ये नैतिकता भरलेली होती असे दिसून येते. महात्मा गांधीजींचे राजकीय गुरु गोखले म्हणत होते की जे लोक गांधीजींच्या संपर्कात आले. त्या सर्व पुरुषांना गांधीजींच्या अद्भुत व्यक्तीमत्त्वाचा परिणाम झाला आहे असे गुरु गोखले म्हणतात.

गांधींचे सत्य हे साध्य आहे. तर अहिंसा हे साधन आहे. सत्य आणि अहिंसा या दोन गोष्टी जर अंगीकारल्या तर मनुष्याची ताकद वाढल्या शिवाय राहणार नाही. म्हणून सत्य हेच ईश्वर आहे असे गांधीजी म्हणतात.

गांधीजींच्या मते मानवता एक महासागर आहे. महासागरामध्ये जर पाण्याचे काही खराब थेंब पडले म्हणून संपूर्ण महासागर खराब होत नाही. म्हणून येणाया पिढीला गांधीजींच्या सत्य अहिंसा या तत्त्वाचा अंगिकार केल्यामुळे नैतिकता निर्माण होईल व आपल्या देशामध्ये समतेपासून सभ्येतर व सुंदरपासून सुंदरता निर्माण होईल. नैतिकतेमुळे मानवामध्ये शत्रुत्व सुद्धा प्रेम करण्याची ताकत निर्माण होते. मानवाव्दारे निर्माण केलेल्या उच्च-निच भेदभाव करणे सुद्धा गैर मानले जाते. तसेच नैतिकतेमुळे सर्वधर्म समभावाची मानवामध्ये निर्मीती होण्यास मदत होते. प्रत्येक मानवांनी सत्य आणि अहिंसा अंगिकारली तरच समाजामध्ये नैतिकतेची निर्मीती होईल व समाजामध्ये बलात्कार, हिंसा अत्याचार, अपहरण यासारख्या गोष्टीला आळा बसेल आणि एक आदर्श समाज निर्माण होण्यास मदत होईल. म्हणून गांधीजींनी सांगितलेल्या सत्याच्या मार्गाने चालण्याचा नितीमत्तेचा मार्ग स्वीकारणे गरजेचे आहे. कष्ट झाले तरी सत्याच्या मार्गाने जगण्याची आज आवश्यकता आहे प्रत्येक मानवाने नितीमुल्याची जोपासना केली पाहिजे. म्हणून महात्मा गांधीजींची नैतिकता अंगीकारल्याशिवाय पर्याय नाही. कारण नैतिकतेमुळे मानवामध्ये नम्रता, सौजन्य, शांती, दया दुस-याच्या मताप्रती आदर, दुस-याच्या कामाप्रती समजून घेण्याची शक्ती निर्माण होते.

संदर्भ ग्रंथ :

- सुजाता, : गांधी की नैतिकता, सर्वसेवा संघ प्रकाशन, चारणासी, जुलै २०१२
- किणीकर, राम: गांधी नावाचे महात्मा, जयमंड पब्लिकेशन्स, पुणे, जानेवारी २०१२
- Gandhi M.K. : The story of my experiments with truth, Navjivan Publishing House, Ahmadabad, १९२७
- सुजाता : महात्मा ए. अध्यात्म, सर्व सेवा संघ, प्रकाशन, चारणासी, जुलै २०१२

सशक्त राष्ट्रासाठी : महात्मा गांधींची शैक्षणिक दृष्टी

डॉ. प्रविण कारंजकर
श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय, वडनेर,
जि. वर्धा
Mo.no. 9765623234

E-mail : pkarnjkar@rediffmail.com

महात्मा गांधींना शारीरिक श्रम आणि बौद्धिक श्रमाचा मिलाफ करणारे शिक्षण हवे होते. शिक्षणात धर्म व संस्कृतीचाही वाटा हवा होता. स्त्री-पुरुषांना समान शिक्षण हवे होते. सर्वांसाठी त्याच्या त्याच्या योग्यते व उपयोगीते नुसार मातृभाषेतूनच शिक्षण हवे होते. अशा प्रकारे गांधीजींचे शिक्षण विषयक विचार भारताची नाडी ओळखून मांडलेले होते. त्यांनी भारतीय शिक्षण कसे असावे याबाबत नई तालीम किंवा बुनियादी शिक्षा या नावाने ओळखल्या जाणाऱ्या शिक्षण धोरणातून मांडले होते त्यांचा सारांश असा -

- 1) वयाच्या 7 ते 14 वर्षांपर्यंतच्या मुलांना मोफत व अनिवार्य शिक्षण
- 2) शिक्षणाचे माध्यम मातृभाषेतच असावे
- 3) अक्षर ओळख आणि सुशिक्षित यात अंतर आहे.
- 4) शिक्षणातून माणसांत नैतिक गुणांचा विकास व्हावा
- 5) शिक्षणातून मन, बुद्धी, शरीर यांचा विकास व्हावे त्यात एककल्लीपणा नसावा
- 6) शिक्षणात रथानिक उद्योग/व्यावसायिकांचा समावेश असावा. त्यातून त्या त्या क्षेत्रातील शिक्षण देता येईल.
- 7) शिक्षणाचा आणि रोजगाराचा संबंध असणे आवश्यक आहे. असे असले तरी शिक्षणाबाबत महात्मा गांधींनी पुढील विचारही मांडले होते त्यातून त्यांची शिक्षणाबाबत असणारी वास्तववादी

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha

NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

20	Poverty and Suffering in Kamala Markandaya's Nectar in a Sieve Asst. Prof. Sanjay A. Diwekar	82
21	Importance of First aid for sports Injury Prof. Tushar S. Jumde	85
22	The Importance of Yoga in the Contemporary Era Dr. Sarita R. Vishwakarma	87
23	Need of First aid training for Sports Coach Prof. Devanand G. Meher	90
24	Role of Parts of Speech in Learning English Language Nitesh Nilkanthrao Telhande	93
25	बरोमास : ग्रामीण वास्तवाचे दाहक दर्शन डॉ. प्रविण कारंजकर.	99
26	भारतीय समाज : जागतिकीकरण आणि प्रसारमाध्यमे विनोद मारोतराव मुडे	104
27	शाश्वत विकास आणि हवामान बदल : भारताच्या संदर्भात डॉ. विठ्ठल घिनमिने	110
28	ग्रामीण साहित्याचे भाष्यकार : आनंद यादव डॉ. सुदर्शन दिवसे	115
29	कोरोना विषाणु (Covid-19) : एक सद्याकालीन सामाजिक समस्या प्रा. गणेश न. बहादे	119
30	स्वयंरोजगार वर्तमान काळाची गरज डॉ. अनुश्री माहुरकर	124
31	आधुनिक जीवन शैलीत योगाचे महत्त्व—एक अभ्यास सौ. ज्योती किशोर श्रीराव	127
32	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राज्य समाजवाद विषयक विचार संध्या आत्माराम इंगळे	130
33	मानवता आणि गांधी विचार प्रा. डॉ. संजय गोरे	133
34	महिला स्वयंरोजगार — आर्थिक स्वातंत्र्याची उंच भरारी कु. रूपाली एस. कणसे	136
35	विदर्भातील शेतक—यांच्या आत्महत्या कारणे व उपाय प्रा. डॉ. श्रीकृष्ण बोडे	142
36	आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. पंकज वा. मून	147
37	प्रथमोपचार - एक जागरूक मोहीम डॉ. वसंता पी. राऊत	152
38	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे हिंदु कोड बिल—स्त्री स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा. प्रा. प्रमोद वानखेडे	155
39	जन्मोत्तर समायोजनेवर परिणाम करणारे घटक व धोके प्रा. आरती एम. देशमुख	159
40	आधुनिक भारत के निर्माण में डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर का योगदान प्रा. डॉ. निरजसिंग फुलचंद यादव	167
41	स्थलांतरित कामगारांचा प्रश्न : भारतापुढील एक आव्हान डॉ. (सौ.) मंजूषा राजेंद्र ठाकरे	171

भारतीय समाज : जागतिकीकरण आणि प्रसारमाध्यमे
विनोद मारोतराव मुडे

सहाय्यक प्राध्यापक — राज्यशास्त्र विभाग श्री. साईबाबा लोक प्रबोधन कला
महाविद्यालय, वडणे. जि. वर्धा

सारांश :

जगातील माध्यमांचा विकास किंवा जगातील माध्यमांची सद्यस्थिती असे आपण ज्यावेळी म्हणतो, त्यावेळी जगातील मानवी जीवन समाजातील विकासाची दशा आणि दिशा यांच्यात बरेचसे घटनात्मक बदल झाले आणि समाजात व्यापाराच्या दृष्टीने अधिकार गाजविणे यासाठी या उदारमतवादी राजकारणाचा वापर करण्यात आला. किंवा जगातील राजकारणात त्याला महत्वाचे स्थान मिळाले. मात्र त्याच बरोबर आपण ज्या समाजात राहतो, त्याला आपण 'माहितीचा समाज' असे म्हणतो आणि त्यात माध्यमांची भूमिका ही केंद्रीय आहे.

१९८० च्या दशकात आंतरराष्ट्रीय पातळीवर त्याचामध्ये वरेच बदल झाले की संपूर्ण जगाच्या परिस्थितीत खूप बदल झाला. जागतिकीकरणामुळे बाजाधिष्ठीत अर्थव्यवस्था आली. जागतिकीकरणामुळे माणसाला गुंगी आणली आहे. माणसाची विचार करण्याची शक्तीच या व्यवस्थेने हिरावून घेतली. मोठमोठ्या माध्यम समुहानी जगातील माध्यम व्यवस्था काबीज केली आहे. नवीन तंत्रज्ञानामुळे, सोशल मीडियामुळे, आणि पत्रकारितेमुळे नागरिकांची आंतरक्रिया वाढली. सोशल मीडियाच्या आधारे जगातील अनेक नागरिकांना कोरोना संसर्गबाबत जागृत केले. त्याचा मोठा फायदा नक्कीच होत आहे. रेमसन नेल्सन यांनी बीबीसी ला दिलेल्या माहितीनुसार जगभरात 'कोरोनाच्या' संकटामुळे १०,००० पत्रकारांच्या नौकऱ्या धोक्यात आल्या आहेत. माध्यमांची मालकी विशिष्ट समूहाकडे असल्यानंतर अजेंडा सेटिंग, फ्रेमिंग या गोष्टी मालकाच्या इच्छेने चालतात. प्रसार माध्यमांवर वर्चस्व हे शासनाचे, जाहिरातदाराचे, आणि भांडवलदाराचे नक्कीच आहे म्हणता येईल.

प्रस्तावना :

भारताने १९९१ ला जागतिकीकरण धोरणाचा स्वीकार केला. संपूर्ण जग हीच भारतासाठी एक बाजारपेठ निर्माण झाली. जागतिकीकरणाच्या प्रभावापासून प्रसारमाध्यमे सुध्दा दूर राहिली नाही. जागतिकीकरणात सोशल मीडियाच्या प्रगतीने संपूर्ण जग हे तुमच्या एका क्लिक वर संपर्कात आले असून शेतीपासून उद्योगधंद्यापर्यंत, समाजकारणापासून ते राजकारणापर्यंत, विज्ञानापासून तर शिक्षणापर्यंत सगळीच क्षेत्रे सोशल मीडियाच्या कल्पनाविष्काराने बहरली आहे. देश-परदेशातील अनेक चांगल्या गोष्टी सोशल मीडियाच्या माध्यमातून सहज पोहचतात.

जागतिकीकरणाचा सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, आणि सांस्कृतिक जीवनावर परिणाम होत आहे. प्रसार माध्यमांचा समाजावर फार मोठा प्रभाव पडतो. त्यामुळे माध्यमांना वगळून देशाच्या विकासाचा विचार केला जाऊ शकत नाही. जागतिकीकरणामुळे सामाजिक घटकामधील वाढती दरी आणि सामाजिक प्रश्नाबाबत वाढती अनास्था याचा विचार करावा लागतो. सोशल मीडियाचा राजकीय क्षेत्रावरही मोठ्या प्रमाणात परिणाम होत आहे. २१ व्या शतकाच्या पूर्वाधामध्ये जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेने वेग धारण केला असून चित्रपट, टि. व्ही., माहिती तंत्रज्ञान इंटरनेट, स्मार्टफोन इ. प्रसारमाध्यमांद्वारे जागतिकीकरणाचा जनजीवनावर प्रभाव झालेला दिसून येतो.

२०१९-२०

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha

NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

20	Poverty and Suffering in Kamala Markandaya's Nectar in a Sieve Asst. Prof. Sanjay A. Diwekar	82
21	Importance of First aid for sports Injury Prof. Tushar S. Jumde	85
22	The Importance of Yoga in the Contemporary Era Dr. Sarita R. Vishwakarma	87
23	Need of First aid training for Sports Coach Prof. Devanand G. Meher	90
24	Role of Parts of Speech in Learning English Language Nitesh Nilkanthrao Telhande	93
25	बरोमास : ग्रामीण वास्तवाचे दाहक दर्शन डॉ. प्रविण कारंजकर.	99
26	भारतीय समाज : जागतिकीकरण आणि प्रसारमाध्यमे विनोद मारोतराव मुडे	104
27	शाश्वत विकास आणि हवामान बदल : भारताच्या संदर्भात डॉ. विठ्ठल धिनमिने	110
28	ग्रामीण साहित्याचे भाष्यकार : आनंद यादव डॉ. सुदर्शन दिवसे	115
29	कोरोना विषाणु (Covid-19) : एक सद्याकालीन सामाजिक समस्या प्रा. गणेश न. बहादे	119
30	स्वयंरोजगार वर्तमान काळाची गरज डॉ. अनुश्री माहुरकर	124
31	आधुनिक जीवन शैलीत योगाचे महत्व—एक अभ्यास सौ. ज्योती किशोर श्रीराव	127
32	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राज्य समाजवाद विषयक विचार संध्या आत्माराम इंगळे	130
33	मानवता आणि गांधी विचार प्रा. डॉ. संजय गोरे	133
34	महिला स्वयंरोजगार — आर्थिक स्वातंत्र्याची उंच भरारी कु. रूपाली एस. कणसे	136
35	विदर्भातील शेतक—यांच्या आत्महत्या कारणे व उपाय प्रा. डॉ. श्रीकृष्ण बोढे	142
36	आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. पंकज वा. मून	147
37	प्रथमोपचार - एक जागरूक मोहीम डॉ. वसंता पी. राऊत	152
38	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे हिंदु कोड बिल—स्त्री स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा. प्रा. प्रमोद वानखेडे	155
39	जन्मोत्तर समायोजनेवर परिणाम करणारे घटक व धोके प्रा. आरती एम. देशमुख	159
40	आधुनिक भारत के निर्माण में डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर का योगदान प्रा. डॉ. निरजसिंग फुलचंद यादव	167
41	स्थलांतरित कामगारांचा प्रश्न : भारतापुढील एक आव्हान डॉ. (सौ.) मंजूषा राजेंद्र ठाकरे	171

शाश्वत विकास आणि हवामान बदल : भारताच्या संदर्भात

डॉ. विठ्ठल घिनमिने

सहाय्यक प्राध्यापक

श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला महा. वडनेर ता. हिंगणघाट जि. वर्धा

प्रस्तावना:

मनुष्याच्या जीवन स्तरामध्ये निरंतर सुधारणा करत राहणे हे प्रत्येक देशाचे आणि जागतिक संस्थांचे एकमेव उद्दीष्टे राहिले आहे. गेल्या पाच दशकापासून विकासाला वेगवेगळ्या पध्दतीने परिभाषित करित असताना कल्याणकारी संकल्पनेतून विकासात्मक संकल्पनेकडे मार्गक्रमण करित असताना असे दिसून येते की मानव विकासच अंतिम ध्येय असल्याचे सर्वसामान्य मत तयार झालेले आहे. परंतु पृथ्वीवरील ४० टक्के लोकसंख्येला आजही विकासाकरिता किमान सुविधा त्यांना प्राप्त झालेल्या नाहीत. मानवाने आपल्या उदयापासून अनेक आव्हानांचा सामना केलेला आहेत. परंतु आज मनुष्याला आपले अस्तित्व टिकविण्यासाठी नवीन प्रकारच्या आव्हानांचा सामना करावा लागतो आहे. ते म्हणजे हवामान बदलाचे आव्हान होय. हे आव्हान स्विकारताना हवामान बदलाच्या परिवर्तन प्रक्रियेला नियंत्रित, करण्यासाठी जागतिक स्तरावर सर्वसामान्य सहमती निर्माण करणे आवश्यक आहेत. २०१२ मध्ये रियो येथे आयोजित संमेलनामध्ये पर्यावरण आणि टीकाउ क्षमता विकास या घटकावर भर देण्यात आलेला आहे. भारतामध्ये बाराव्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये टीकाउ विकासाला केंद्रस्थानी मानून विकासात्मक व सर्वसमावेशक अर्थव्यवस्था निर्माण करण्याच्या दुष्टीकोनातून प्रयत्न करण्यात आले. यामध्ये टीकाऊ विकासाच्या सामाजिक, आर्थिक आणि पर्यावरणीय अशा तिन आयामांचा विचार करण्यात आला.

जागतिक स्तरावर सुध्दा टिकऊ क्षमता विकास आणि हवामानातील बदल हाच विषय केंद्रस्थानी राहिले आहे. परंतु सन २०१५ नंतर जगात नैसर्गिक आपत्ती आणि हवामान बदलाच्या घटनांमध्ये निरंतर वाढ होताना दिसून येत आहे. याशिवाय विकसनशिल देशांमध्ये गरीबी आणि भूक या मुख्य समस्येबरोबर स्वच्छ हवा, पाणी आणि उर्जा या समस्या सुध्दा वाढत आहे. म्हणूनच भारतासारख्या विकसनशिल देश हवामान बदल आणि अविरत विकास या संकल्पनेचा वापर आपल्या धोरण निर्माते सातत्याने करताना दिसून येत आहे.

- जागतिक उत्सर्जनात वाढ आणि असमान वितरण :

सन २०१५ मध्ये जागतिक पातळीवर दोन मोठ्या घटना घडल्या यामध्ये एक पॅरिसमध्ये ऐतिहासिक हवामान बदल करार आणि दुसरी शाश्वत विकासाची उद्दिष्टे स्विकारून त्यांचे पालन करणे. वरील दोन्ही घटना एकमेकांशी पुरक असून जागतिक तापमानातील वाढ ही दोन डिग्री सेल्सिअसपेक्षा कमी ठेवणे हे पॅरिस कराराचे उद्दिष्ट आहे. त्यामुळे संपुर्ण जग कमी कार्बन उत्सर्जन करून लवचिक आणि चिरस्थायी भविष्याच्या दिशेने वाटचाल करू शकेल याशिवाय प्रत्येक देशानी उत्सर्जना नियंत्रण कसे करता येईल यांचा विचार करणे आवश्यक आहे.

जागतिक हवामान विज्ञान संस्थांच्या अहवालानुसार औद्योगिक युगाच्या आधीच्या तापमानामध्ये एक डिग्री सेल्सिअसची वाढ झाल्याने २०१६ वर्ष सर्वात गरम वर्ष होते. अलनि आणि हरितगृहांमधील वायुमुळे निर्माण झालेली उष्णता हे यांचे मुख्य कारणे होती. औद्योगिक कांतीनंतर मानवनिर्मित उत्सर्जनात अभुतपूर्व वाढ झाली आहे. आंतरराष्ट्रीय उर्जा एजन्सी (IEA) च्या २०१५

(SJIF) Impact Factor-7.675

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

March -2020

SPECIAL ISSUE-CCXXV (225)

Domestic Violence: Impact on Indian Society

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor:
Dr Nitin A. Mathankar
Principal
Late Vasanttrao Kolhatkar Arts
College, Rohana

Guest Editor:
Prof. Deoman Umbarkar
Late Vasanttrao Kolhatkar Arts
College, Rohana

The Journal is indexed in:

Scientific Journal Impact Factor (SJIF)

Cosmos Impact Factor (CIF)

International Impact Factor Services (IIFS)

Principal
Shri Saibaba Lok Prabodhan
Arts College, Wadner

43	आदिवासी समुदाय की संस्कृति एवं घरेलू हिंसा का प्रभाव डॉ. किरण नामदेवराव कुंभरे	179
44	महिलांवरील घरगुती हिंसाचार : एक चिकित्सक अध्ययन डॉ. कैलाश फुलमाळी	184
45	मानवाधिकार व महिला हिंसाचार डॉ. जयंतकुमार एम. मस्के	188
46	आजची संस्कृती आणि घरघुती हिंसाचार डॉ. गजानन एम.ढवळी	193
47	ग्रामीण भागातील कुटुंबातील व्यक्तींच्या मानसिक आरोग्याचा महिलांवरील अत्याचारांशी असलेल्या संबंधाचा अभ्यास : बाळापूर तहसिलच्या संदर्भात. डॉ. अल्पना देवकर	197
48	मानवी हक्क व घरगुती हिंसा कु. सोनाली डी. पारधी,	201
49	घरगुती हिंसा : काल आणि आज प्रा. काशीनाथ विठ्ठलराव तरासे	207
50	स्त्रियांवरील घरगुती हिंसाचार – भूतकाळ आणि वर्तमान डॉ. सुहास बुधाजी तेलंग	213
51	“लिंगभेद व भारतीय समाज” एक विश्लेषणात्मक अध्ययन डॉ. एन. आर. चिमुकर	216
52	भारतीय संगीत –कल, आज और कल प्रा.ड.श. विजय रा. आळशी	219
53	ग्रामीण स्त्रीयांवर स्वयंरोजगाराचा पडणारा प्रभाव डॉ.सौ.कीर्ती आ. वर्मा	223
54	कौटुंबिक हिंसाचार : भारतीय समाजातील एक ज्वलंत प्रश्न प्रा. डॉ. मधुकर आत्माराम देसले	226
55	कौटुंबिक अत्याचार व घटनात्मक तरतुदी प्रा. अमिता कृ महातळे (विरूटकर)	230
56	मानवाधिकार आणि घरगुती हिंसा डॉ. प्रकाश बाबुराव तितरे	234
57	इतिहासलेखनात अंतोनिओ ग्रामची यांचे योगदान प्रा.डॉ. अनंत आ. रिंढे	238
58	मानवाधिकार व घरगुती हिंसा प्रा. सुभाष आर. गोंडाने	241
59	घरगुती हिंसाचाराची कारणमिमांसा डॉ. विठ्ठल धिनमिने	245
60	भारतातील घरगुती हिंसाचाराचा भूतकाळ व वर्तमान स्थिती प्राचार्य डॉ.आर.जी.टाले,	250
61	घरेलू हिंसा का सामान्य परिदृश्य : एक विवेचन डॉ. हर्षना सोनकुसरे	256
62	घरेलू हिंसा: एक अध्ययन Dr. C. G. Kadekar	261
63	घरेलू हिंसा और महिला प्रा.डॉ.बालाजी महाळंकर	264

घरगुती हिंसाचाराची कारणमिमांसा

डॉ. विठ्ठल घिनमिने

सहाय्यक प्राध्यापक श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन महाविद्यालय वडनेर जि. वर्ध

प्राचीन काळापासून महिला सामाजिक, आर्थिक व कौटुंबिक अत्याचाराच्या बळी ठरल्या आहे. भारतीय समाजात महिलाना दुय्यम स्थान देऊन अनेक हक्कापासून वंचित ठेवण्यात आले होते. महिला ही पुरुषाच्या प्रगतीतील अडथळा आहे अशा भाष्यक दुष्टीकोनातून महिलाकडे पाहिल्या जात होते. महिलाचे शोषण करणे, त्यांना चिंताग्रस्त ठेवणे, चुल व मुल या दोन्ही बाबींसाठी महिलाचा जन्म झालेला आहे. असे पुरुषी मानसिकता होती. कुटुंबामध्ये व कुटुंबाबाहेरील समाजात महिला हिंसाचाराची बळी पडलेली आहे. समाजामध्ये घुरगुती अत्याचार किंवा हिंसा यांचे प्रमाण वाढतांना दिसून येते. घरगुती हिंसेचे प्रमुख कारण म्हणजे कुटुंब आणि समाजात ईश्या द्वेष, अपमान, अहंकार यातूनच स्त्रीयाचे सामाजिक आर्थिक व कौटुंबिक शोषण केले जाते. निसर्गाने मनुष्याच्या दोन जाती निर्माण केलेल्या आहेत यामध्ये स्त्री व पुरुष, स्त्री पुरुषाच्या तुलनेत कमजोर व नाजूक मानली जाते. लग्न झाल्यावर स्त्रीवर हात उचलण्याचा अधिकार पुरुषांना मिळतो हा समजच चुकीचा आहे. यातूनच कौटुंबिक हिंसाचाराचा जन्म होतो. परिणामतः तो वाढत जातो.

स्त्रीच्या विकासातील सर्वात मोठा अडथळा भय किंवा भितीचे वातावरण असणे हा आहे. प्रत्येक स्त्रीला भयमुक्त जिवन जगता आले पाहिजे. स्त्रीला शारीरिक मानसिक हिंसाचापासून जीवन जगता आले तरच खऱ्या अर्थाने देशाचा सर्वांगिन विकासाचा केंद्रबिंदू निर्माण होईल. देशातील स्त्रीया धोटा आणि समर्थ झाल्यानंतर आपल्यावर होणाऱ्या अत्याचाराचा सामना त्या निकाराने करू शकेल त्यांना दुय्यम स्थान न देता त्यांना समान संधी, समान हक्क, समान वागणुक दिली तर कुटुंबात व समाजात त्या कोणत्याही हिंसेच्या बळी पडणार नाही.

जेव्हा मायवहीण आपली
निर्भयपणे रस्त्यावर फिरेल
तो दिसव खऱ्या अर्थाने
खरा महिला दिवस ठरेल
असे म्हणावे लागतील

❖ कौटुंबिक हिंसाचाराची परिभाषा :
शारीरिक, शाब्दिक, लैंगिक, मानसिक, आर्थिक इत्यादी बाबींवरून महिलेला अपमानित करणे तिला शिवीगाळ करणे, तीला धमकी देणे, मारहाण करणे, दुखापत करणे, त्रास देणे, हुंड्याची मागणी करणे महिलाचे उत्पन्न स्त्रीधन, मालमत्ता किंवा इतर आर्थिक व्यवहार किंवा तिच्या हक्काच्या कोणत्याही मालमत्तेपासून तिला वंचित ठेवणे, तिला घराबाहेर काढणे, या सर्व बाबींचा समावेश कौटुंबिक हिंसाचारात होत असतो.

❖ घरगुती हिंसाचाराचे प्रकार :
१) शारीरिक हिंसाचार :
स्त्रीला मारहाण करणे, शरीराला इजा करणे, धक्का बुक्की करणे, केस ओढणे इत्यादी अनेक प्रकारच्या शारीरिक हिंसा कुटुंबामध्ये होत असताना दिसून येतात. शहरी भागापेक्षा ग्रामिण

Impact Factor-7.675 (SJIF)

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

June - 2020

SPECIAL ISSUE-CCXXXI (231)

*Challenges in the 21st Century & Need
of Gandhian Ideology*

2019-20

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande

Director

Aadhar Social

Research & Development

Training Institute Amravati

Editor:

Dr. V.L. Bhangdia

Principal

Smt. Kesharbai Lahoti

Mahavidyalaya, Amravati

Dist. Amravati.

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

Aadhar PUBLICATIONS
Principal
Arts College, Wadner

21	हिंदी काव्य में गांधीजी की आर्थिक अभ्युदय की संकल्पना	डॉ. ज्योति एन. मंत्री	68
22	प्रेमचंद के साहित्य पर गाँधी दर्शनका प्रभाव	डॉ. अरुण घोरे	74
23	महात्मा गांधीजी के आर्थिक विचार	प्रा. डॉ. कांतेश्वर जी. ढोबळे	77
24	२१ वी सदी में गाँधी विचारधारा की वैश्वीक महनियता	प्रा. डॉ. प्रफुल्ल राऊत	79
25	'२१ वी शताब्दी में गांधी के विचारो की आवश्यकता	प्रा. मजितखॉन अमिनखॉन पठाण	83
26	महात्मा गांधीचे शैक्षणिक विचार आणि वर्तमान स्थितीतील प्रासंगिकता	कु. शीतल वबनराव विधाते	87
27	महात्मा गांधीचे स्वच्छता आणि ग्रामीण विकासातील योगदान	भालेराव सुधाकर नारायण	91
28	महात्मा गांधीजीचे सत्याग्रह व अहिंसावादी कार्य	प्रा.आर.वी.वाघ	97
29	महात्मा गांधीजीच्या विचारांची प्रासंगिकता	प्रा. डॉ. गजानन लिंबाराव सोडनर	100
30	महात्मा गांधींचे स्त्री विषयक विचार	प्रा. डॉ. अनिता देशमुख	105
31	महात्मा गांधी और ग्रामीण विकास : एक अध्ययन	प्रा.पुरूषोत्तम बांडे	110
32	महात्मा गांधींचा ग्रामीण विकासाबाबत दृष्टीकोण	प्रा.डॉ.एस.एन.देशमुख	114
33	महात्मा गांधी यांचे शैक्षणिक विचार गजानन अंबादास पाचपुते / कु. पल्लवी अगेश्वरराव ठाकरे		118
34	खादी व गांधी विचार	डॉ. विठ्ठल धिनमिने	123
35	राष्ट्र उभारणी आणि राष्ट्रीय एकात्मतेसाठी गांधी विचारांची आवश्यकता	प्रा.डॉ. कविता धनंजय धर्माधिकारी	128
36	महात्मा गांधीजींच्या ग्राम व शेती विकासाबद्दलच्या दृष्टिकोनाचे ऐतिहासिक अध्ययन	डॉ.विनोद गौतम सोमकुवर	132
37	"महात्मा गांधीजींचा महिला सक्षमीकरण संदर्भातील दृष्टिकोन : ऐतिहासिक विश्लेषण"	प्रा.डॉ.निशांत भिमरावजी शेंडे	135
38	गांधींच्या दृष्टीक्षेपातील चळवळी	कु. माया अशोकराव मालेकर	138
39	महात्मा गांधीजींच्या ग्रामीण विकासातील दृष्टीकोन	भास्कर रतन खांडवी / प्रा. डॉ. अनिलकुमार जी. प्रसाद	141
40	महात्मा गांधीजींच्या जीवनातील कृषी व ग्रामीण समाजातील योगदान	मच्छिंद्रनाथ कैलास आरते / प्रा. डॉ. अनिलकुमार जी. प्रसाद	145
41	राष्ट्रवांधणी आणि राष्ट्रीय एकात्मता निर्माणामध्ये गांधीजींच्या विचारांची आवश्यकता	प्रा.कल्पना एस.गोडघाटे	149
42	महात्मा गांधी आणि मूल्यव्यवस्था	डॉ. किशोर फुले	153
43	गांधीवाद आणि मराठी साहित्य	प्रा. दीपक महाजन	156

खादी व गांधी विचार

डॉ. विठ्ठल धिनमिने

सहाय्यक प्राध्यापक श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला महा. वडनेर

ता. हिंगणघाट जि. वर्धा

प्रस्तावना :

जगामध्ये विसाव्या शतकात जी अलौकीक व्यक्तीमत्वे उदयास आली. यामध्ये राष्ट्रपिता परमपुज्य महात्मा गांधी यांचे नाव अग्रस्थानी आहेत. गांधीजीचा उदय भारताच्या सामाजिक, राजकीय, आर्थिक क्षितीजावर एक अविस्मरणीय व विलक्षण घटना होती. महात्मा गांधी यांची १५० वी जयंती संपूर्ण जगाने मोठ्या उत्साहाने साजरी करण्यात आली. या पार्श्वभुमिवर देशातील व परदेशातील लोकांनी गांधीजीच्या विचाराची आवश्यकता व व्यापकता यांचा लोकांनी गांधीजींच्या अभ्यास करण्यास बाध्य केल्याचे दिसून येतात. सध्या अनेक देश बिकट आर्थिक परिस्थितीतून वाटचाल करित आहे. जागतिक मंदी, महागाईचा वाढता दर, असमोतल विकास तसेच बेरोजगारीचा भस्मासुर अशा संकटांना तोंड देऊन आर्थिक प्रगतीचा वेग कायम राखणे हे प्रत्येक देशासमोरील आव्हान निर्माण झालेले आहेत. त्यामुळे वर्तमान परिस्थितीमध्ये गांधीजींच्या विचाराचा काही उपयोग होऊ शकेल का? असा प्रश्न संपूर्ण जगातील लोक, शासनकर्ते, तत्वज्ञ, अर्थशास्त्रज्ञ यांना पडलेला आहेत.

भारताची स्वातंत्र्यपूर्व आर्थिक परिस्थिती आजच्या परिस्थितीपेक्षा फार वेगळी होती. देशाला स्वातंत्र्य प्राप्त होणे हे प्रथम लक्ष असल्याने आणि बहुसंख्य जनता निरक्षर असल्यामुळे गांधीजींनी आर्थिक विकासापेक्षा उच्च सामाजिक मुल्यावर भर दिल्याचे दिसून येते. "खेडयाकडे चला" हा गांधीजींचा महत्वाचा संदेश होता. त्यावेळी ग्रामीण अर्थव्यवस्था शेतीवर पूर्णपणे अवलंबून होती. आजही देशातील बहुसंख्य जनता प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षपणे ग्रामीण अर्थव्यवस्थेवर अवलंबून आहे. ग्रामीण अर्थव्यवस्थेचा शेती क्षेत्र आधारस्तंभ असून या क्षेत्रातील उत्पादकता गुंतवणूक व रोजगार यावर भारतासारख्या कृषीप्रधान देशाची अर्थव्यवस्था अवलंबून असल्याचे मत गांधीजींनी व्यक्त केले होते. प्रत्येक खेडे स्वयंपूर्ण झाले तर भारताचा आर्थिक विकास साधने शक्य होईल. आणि शहरी भागातील विकासाची गंगा ग्रामीण भागापर्यंत पोहचविण्यासाठी लोकांनी खेडयाकडे गेले पाहिजे असे त्यांचे मत होते. गांधीजी स्वदेशीचे पुरस्कर्ते होते. स्वदेशीचा व्यापक आणि देशाच्या प्रगतीसाठी समर्पक अर्थ त्यांनी सांगितला आहे. स्वदेशी म्हणजे देशातील वस्तुचा वापर आपल्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी करणे कसा होत असून देशाची स्वयंपूर्णता स्वदेशी वस्तु मध्ये समाविष्ट आहेत. आज संपूर्ण जग जागतिक मंदीचा सामना करित आहे. त्यासाठी देशांतर्गत उत्पादन व मागणीला महत्व देणे गरजेचे आहे. परकिय वस्तुचा अतिरेकी वापर देशाच्या स्वयंपूर्णतेला मारक आहे. वाढती आयात, घटती निर्यात परकीय व्यापारातील तुट, रूपयाचे घटते मुल्य या सर्व समस्यांच्या मुळाशी गांधीजींच्या कल्पनेतील स्वदेशीचे महत्व जाणवत आहे. याशिवाय गांधीजींनी आर्थिक समता या संकल्पनेचा विचार मांडला. आर्थिक समता म्हणजे सर्व व्यक्तीजवळ सारखा पैसा असावा असे नाही. तर प्रत्येक व्यक्तीजवळ आपल्या गरजेएवढा पैसा असला पाहिजे असा होतो.

◆ **खादी व ग्रामउद्योग :-**

गांधी विचार दर्शन, भारताचा शोध, हिंद स्वराज्य, शिक्षण विचार अशा विविध पुस्तकामधून गांधीजींच्या विचारांची मांडणी केल्याचे दिसते. त्यामध्ये राष्ट्रधर्म, स्वातंत्र्य, लोकशाही, सार्वभौमत्व,

२०१९-२०

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha

NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

20	Poverty and Suffering in Kamala Markandaya's Nectar in a Sieve Asst. Prof. Sanjay A. Diwekar	82
21	Importance of First aid for sports Injury Prof.Tushar S.Jumde	85
22	The Importance of Yoga in the Contemporary Era Dr. Sarita R. Vishwakarma	87
23	Need of First aid training for Sports Coach Prof.Devanand G. Meher	90
24	Role of Parts of Speech in Learning English Language Nitesh Nilkanthrao Telhande	93
25	बरोमास : ग्रामीण वास्तवाचे दाहक दर्शन डॉ. प्रविण कारंजकर.	99
26	भारतीय समाज : जागतिकीकरण आणि प्रसारमाध्यमे विनोद मारोतराव मुडे	104
27	शाश्वत विकास आणि हवामान बदल : भारताच्या संदर्भात डॉ. विठ्ठल षिनमिने	110
28	ग्रामीण साहित्याचे भाष्यकार : आनंद यादव डॉ. सुदर्शन दिवसे	115
29	कोरोना विषाणु (Covid-19) : एक सद्याकालीन सामाजिक समस्या प्रा. गणेश न. बहादे	119
30	स्वयंरोजगार वर्तमान काळाची गरज डॉ. अनुश्री माहुरकर	124
31	आधुनिक जीवन शैलीत योगाचे महत्व—एक अभ्यास सौ.ज्योती किशोर श्रीराव	127
32	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राज्य समाजवाद विषयक विचार संध्या आत्माराम इंगळे	130
33	मानवता आणि गांधी विचार प्रा. डॉ. संजय गोरे	133
34	महिला स्वयंरोजगार — आर्थिक स्वातंत्र्याची उंच भरारी कु. रूपाली एस. कणसे	136
35	विदर्भातील शेतक—यांच्या आत्महत्या कारणे व उपाय प्रा.डॉ. श्रीकृष्ण बोडे	142
36	आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. पंकज वा. मून	147
37	प्रथमोपचार - एक जागरूक मोहीम डॉ.वसंता पी. राऊत	152
38	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे हिंदु कोड बिल—स्त्री स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा. प्रा. प्रमोद वानखेडे	155
39	जन्मोत्तर समायोजनेवर परिणाम करणारे घटक व धोके प्रा. आरती एम. देशमुख	159
40	आधुनिक भारत के निर्माण में डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर का योगदान प्रा.डॉ. निरजसिंग फुलचंद यादव	167
41	स्थलांतरित कामगारांचा प्रश्न : भारतापुढील एक आव्हान डॉ. (सौ.) मंजूषा राजेंद्र ठाकरे	171

कोरोना विषाणु (Covid-19) : एक सद्यकालीन सामाजिक समस्या

प्रा. गणेश न. बहादे

समाजशास्त्र विभाग प्रमुख

श्री. साईबाबा लोक प्रबोधन कला महाविद्यालय, वडनेर, ता. हिंगणघाट, जि. वर्धा

प्रस्तावना :

कोरोना विषाणुचा संसर्ग हा दुसऱ्या महायुद्धानंतर जगासमोरचे सर्वात मोठे संकट आहे. मानवी जीवनाच्या सर्वच स्तरांवर कोरोना विषाणु नावाच्या संकटाने प्रभाव टाकला आहे. २०१९ मध्ये कोरोना व्हायरसचा एक उपप्रकार चीन मधिल वुहान शहरात आढळून आला. यालाच जागतीक आरोग्य संघटनेने 'कोव्हीड-१९' असे नाव दिले. तर कोरोना विषाणुवर संशोधन करणाऱ्या शास्त्रज्ञानी या आजाराचे 'सिन्धीयर अक्युट रेस्पिरेटरी सिंड्रोम कोरोना व्हायरस' किंवा 'सार्स कोव्हीड-२' असे नाव दिले. या कोरोना विषाणुशी संबंधीत पहीला रूग्ण डिसेंबर २०१९ च्या शेवटच्या आठवड्यात आढळला. ८ जानेवारी २०२० ला या संसर्गाचा कारक कोरोना विषाणु असल्याची खात्री झाली. ८ मार्च २०२० पर्यंत या संसर्गाची लागण जगभरात १,०५,५८६ लोकांना झाली तर ४०२७ लोकांना या आजारांमूळे आपला प्राण गमवावा लागला. चीन मधील हुबेई प्रांतात जन्मास आलेला हा संसर्ग जन्म रोग आज २०० देशांच्या सीमा ओलांडून गेला आहे. भारतात केरळ मध्ये कोरोनाचा पहीला रूग्ण ३० जानेवारी २०२० ला आढळून आला. सध्या कोरोना विषाणुने सर्वच देशात थैमान घातले, जगभरात दिनांक ७ जुन २०२० पर्यंत ६६९४२६५ लोकांना या विषाणुची लागण झाली असुन ३९४८७६ लोकांचा मृत्यू झाला. सर्वाधिक अमेरिकेत १०८९७५ जगांचा बळी कोरोना विषाणुमुळे झाला असुन त्यानंतर इंग्लंड या देशामध्ये, हुबई प्रांतातील वुहान शहरातुन या विषाणुची लागण झाली. या विषाणूमूळे चीन या देशात १३ मार्च २०२० अखेर ३१८० जणांचा बळी गेला व ८०९९१ जणांना लागण झाली होती. परंतु या विषाणुने चीन पेक्षाही अमेरिका (१८९२३६९), इंग्लंड (२८४८६८), ब्राझील ६१४९४१, इटली (२३४५३१), फ्रान्स (१५३०५५) इत्यादी विकसीत देशांनाही कोरोनाची लागण झाली असुन मृत्युची संख्याही अधिक आहे.

३० जानेवारी २०२० ला भारतात पहीला कोरोना बाधीत रूग्ण आढळल्या नंतर कोरोनाची लागण पुणे, मुंबई, नागपूर व औरंगाबाद या महानगरामध्ये कोरोनाचे रूग्ण आढळून आले. आज दिनांक ६ जून २०२० ला भारतात २३६१८४ कोरोना बाधीत रूग्ण असुन ६६४९ रूग्णांचा मृत्यू झाला आहे. सर्वाधिक बाधीत रूग्ण महाराष्ट्रात असुन भारतातील प्रत्येक राज्य व केंद्रशासीत प्रदेशात कोरोनाची लागण झाली आहे..

भारतातील प्रमुख दहा राज्यातील कोरोना विषाणुची आकडेवारी

राज्य	रूग्ण	मृत्यु
महागष्ट	८०२२९	२८४९
तामीलनाडु	२२३३३	१७३
दिल्ली	१९८४४	४७३
गुजरात	१६७७९	१०३८
राजस्थान	८८३१	१९४

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती संलग्नित
आणि
श्री दादासाहेब गवई चॅरीटेबल ट्रस्ट, अमरावती द्वारा संचालित

तक्षशिला महाविद्यालय, अमरावती समाजशास्त्र विभाग

आणि

मराठी समाजशास्त्र परिषद

यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित

-: विषय :-

भारतातील समाजशास्त्राची शतकपूर्ती

स्थळ

“राजवाडा”

देशमुख लॉन समोर, शेगाव नाका रोड, अमरावती

आयोजक

समाजशास्त्र विभाग

तक्षशिला महाविद्यालय, अमरावती

97	भारतातील सामाजिक चळवळी आणि समाजिक परिवर्तन	प्रा. अमरिप एस. गावडे	450
98	भारतीय स्त्री चळवळी: एक आढावा	डॉ. सौ. मंगला दि. तांबेकर	457
99	वृद्धाश्रम व्यवस्था : समाजशास्त्रीय अभ्यास	सौ. सुवर्णा भारत कन्हाडे	462
100	डॉ. इरावती कर्वे यांचे समाजशास्त्रीय योगदान	प्रा. आनंद गो. मनवर	468
101	आधुनिक काळातील भारतीय समाजशास्त्रज्ञां समोरील आव्हाने	प्रा.डॉ. अनिल बी. वानखडे	473
102	भारतीय समाजात समाजशास्त्राचाविकास आणि महत्त्व	प्रा. डॉ.ज्ञानेश्वर तुळशीराम शेंडे	476
103	बदलती कुटुंबसंस्था आणि समाजशास्त्राची उपयोगिता: एक विश्लेषण	डॉ. सीमा विठ्ठलराव शेटे.	480
104	भारताच्या सामाजिक परिवर्तनामध्ये समाजशास्त्र शिक्षणाची उपयोगिता	प्रा. किशन काशिनाथ घोगरे	486
105	मराठी समाजशास्त्रज्ञांचे समाजशास्त्रातील योगदान	प्रा. डॉ. संजय जे. भगत	489
106	मद्यस्थितीतील समाजशास्त्रज्ञांसमोरील आव्हाने	डॉ. दया पांडे	493
107	वर्तमान सामाजिक संशोधन आणि भारतीय समाजशास्त्रासमोरील आव्हान	डॉ. अंजली र. वाठ	498
108	आपत्ती व्यवस्थापनाची समकालीन सामाजिक समस्या	प्रा. डॉ. गणेश एन. वहादे	501

आपत्ती व्यवस्थापनाची समकालीन सामाजिक समस्या

प्रा. डॉ. गणेश एन. बहादे, (सहा. प्राध्यापक)

श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय, वडनेर त. हिंगणघाट जि. वर्धा

Email ID : ganeshbahade94@gmail.com

१९७२ मध्ये संयुक्त राष्ट्रांच्या पर्यावरण कार्यक्रमाची स्विडनची राजधानी स्टॉकहोम येथे आयोजित केलेल्या जागतीक पर्यावरण परिषदेत झाली. या परिषदेनंतर विकसनशिल देशात पर्यावरणाच्या समस्येकडे विशेष लक्ष देण्यास सुरुवात झाली. एखादया देशाचा आर्थिक विकास साधत असतांना पर्यावरणाचा समतोल राखला जावा असे स्पष्ट करण्यात आले. प्रदुषण निसर्ग निर्मित व मानव निर्मित अशा दोन्ही प्रकारची फार मोठी समस्या असून त्यामध्ये मानवाचाच जास्त सहभाग आहे. मानवनिर्मित प्रदुषण हिच आज मोठी समस्या निर्माण झाली आहे. अनेक प्रकारच्या समस्याला मानवच तेवढा जबाबदार आहे. मानव हा जीवसृष्टितील प्रगत आणि बुद्धीमान प्राणी असल्याने त्याने नेहमीच स्वतःच्या स्वार्थासाठी पर्यावरण प्रदुषित केलेले आहे. स्वतःचे जीवन सुखी करण्यासाठी निसर्गात अनेक ठिकाणी हस्तक्षेप करून पर्यावरणाचे नुकसान केले आहे.

मानवाने निसर्गात उपलब्ध असलेल्या अनेक वस्तुंचा उपयोग करून आपल्या अन्न, वस्त्र, निवारा या आवश्यक गरजा पूर्ण केल्या. पर्यावरणात मानवाच्या सभोवताली असलेल्या सर्व साधन संपत्तीचा उपभोग घेतला. आवश्यक गरजा सर्वत्र सारख्या असल्या तरी पर्यावरणातील संसाधने मात्र सर्वत्र सारखी नाही. मानवाचे जीवन निसर्गावर अवलंबून आहे. मानव आपले जीवन अधिक सुखसोयीचे आणि सुरक्षित राहावे म्हणून सतत प्रयत्न करित असतो. भुतलावर मानवावरोबरच सर्व सज्जिवांच्या दृष्टीने नैसर्गिक वनस्पती हा प्राण आहे. निसर्गातील वनस्पती चे पर्यावरणाचा समतोल राखण्यासाठी जतन करणे मानवाचे प्रथम कर्तव्य आहे. वनस्पतीच्या न्हास झाल्यास त्याचा परिणाम हवामानावर, वातावरणातील वायुंच्या प्रमाणावर व पर्यावरणाच्या समतोलावर होत असतो.

पर्यावरणात अकस्मात घडून येणाऱ्या आपत्ती अचानकपणे येतात व काही क्षणातच प्रचंड प्रमाणात नुकसान करून जातात. अशा अकस्मात घडून येणाऱ्या अनाकलनिय व विनाशकारी बदलांना पर्यावरणीय आपत्ती असे म्हणतात. पृथ्वीवरील घडणाऱ्या अशा पर्यावरणीय आपत्तीमुळे भु-पृष्ठावर जीवितहानी. वित्तहानी आणि साधन संपत्तीचे फार मोठे नुकसान होत असते. पृथ्वीवर होणाऱ्या विविध आपत्तीची तीव्रता कमी करणे शक्य होत नसले तरी आपले शास्त्रीय ज्ञान वापरून उपलब्ध असलेल्या साधन-संपत्तीचे योग्यरित्या व्यवस्थापन केले तर या आपत्तीची तीव्रता कमी करता येणे सहज शक्य होईल. पर्यावरणात होणाऱ्या वेगवेगळ्या आपत्तीमुळे होणारे नुकसान कमी करता येतील अशी प्रक्रिया म्हणजेच आपत्ती व्यवस्थापन होय.

हेनरी फेयाल यांनी म्हटले आहे की, “व्यवस्थापन म्हणजे भविष्याबद्दलचा अंदाज बांधणे, नियोजन करणे, संघटना उभारणे, आदेश देणे व त्यांचे समन्वय साधून नियंत्रण ठेवणे होय” व्यवस्थापन ही संकल्पनाच मुळात व्यापक स्वरूपाची आहे. त्यामुळे एखादी आपत्ती निर्माण होण्याची शक्यता असल्यास त्यावर आपत्ती होण्यापूर्वीच उपाय-योजनांची तयारी केली जाते. पर्यावरणीय आपत्ती ही विनाशकारी घटना असते. त्यामुळे फार मोठे नुकसान होत असते. निसर्ग किंवा पर्यावरण हा साधन संपत्तीचा निर्माता

२०१९-२०

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha

NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

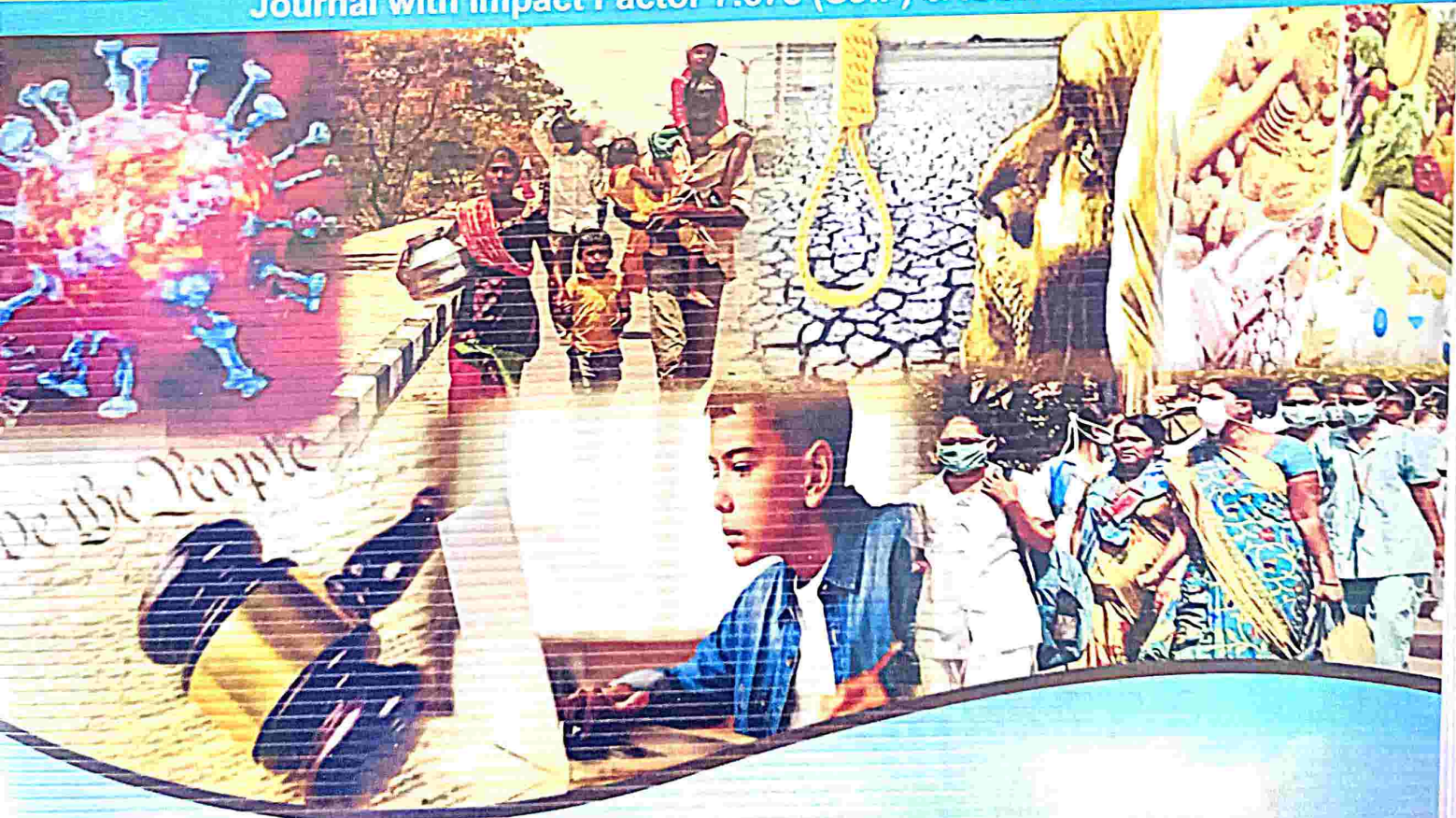
on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

20	Poverty and Suffering in Kamala Markandaya's Nectar in a Sieve Asst. Prof. Sanjay A. Diwekar	82
21	Importance of First aid for sports Injury Prof. Tushar S. Jumde	85
22	The Importance of Yoga in the Contemporary Era Dr. Sarita R. Vishwakarma	87
23	Need of First aid training for Sports Coach Prof. Devanand G. Meher	90
24	Role of Parts of Speech in Learning English Language Nitesh Nilkanthrao Telhande	93
25	बरोमास : ग्रामीण वास्तवाचे दाहक दर्शन डॉ. प्रविण कारंजकर.	99
26	भारतीय समाज : जागतिकीकरण आणि प्रसारमाध्यमे विनोद मारोतराव मुडे	104
27	शाश्वत विकास आणि हवामान बदल : भारताच्या संदर्भात डॉ. विठ्ठल धिनमिने	110
28	ग्रामीण साहित्याचे भाष्यकार : आनंद यादव डॉ. सुदर्शन दिवसे	115
29	कोरोना विषाणु (Covid-19) : एक सद्याकालीन सामाजिक समस्या प्रा. गणेश न. बहादे	119
30	स्वयंरोजगार वर्तमान काळाची गरज डॉ. अनुश्री माहुरकर	124
31	आधुनिक जीवन शैलीत योगाचे महत्व—एक अभ्यास सौ. ज्योती किशोर श्रीराव	127
32	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राज्य समाजवाद विषयक विचार संध्या आत्माराम इंगळे	130
33	मानवता आणि गांधी विचार प्रा. डॉ. संजय गोरे	133
34	महिला स्वयंरोजगार — आर्थिक स्वातंत्र्याची उंच भरारी कु. रूपाली एस. कणसे	136
35	विदर्भातील शेतक—यांच्या आत्महत्या कारणे व उपाय प्रा. डॉ. श्रीकृष्ण बोढे	142
36	आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. पंकज वा. मून	147
37	प्रथमोपचार - एक जागरूक मोहीम डॉ. वसंता पी. राऊत	152
38	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे हिंदु कोड बिल—स्त्री स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा. प्रा. प्रमोद वानखेडे	155
39	जन्मोत्तर समायोजनेवर परिणाम करणारे घटक व धोके प्रा. आरती एम. देशमुख	159
40	आधुनिक भारत के निर्माण में डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर का योगदान प्रा. डॉ. निरजसिंग फुलचंद यादव	167
41	स्थलांतरित कामगारांचा प्रश्न : भारतापुढील एक आव्हान डॉ. (सौ.) मंजूषा राजेंद्र ठाकरे	171

आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

प्रा. पंकज वा. मून

श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय, वडनेर

प्रस्तावना :

भारतीय घटनेचे शिल्पकार, महान अर्थतज्ञ, प्रकांड कायदेपंडित, राजकीय व सामाजिक विचारवंत, विद्वान व थोर समाजसुधारक अशा अनेक शब्दांमध्ये डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या अप्टपैलू व्यक्तीमत्वाचे वर्णन करता येईल. त्याच बरोबर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे दिन-दलित उपेक्षित, वंचित, शेतकरी, शेतमजुर, स्त्री यांचे कैवारी मानले जाते हेही आपल्या सर्वांना माहित आहेत. परंतु इ. स. १९४२ ते १९४६ या काळात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर श्रम, जल व विद्युत विभागाचे मंत्री म्हणून राष्ट्रनिर्माणासाठी जे महत्वपूर्ण कार्य केले ते थोड्या फार लोकांना माहित आहे.

राष्ट्राच्या आर्थिक विकासासाठी वीज, पाणी, इंधन या मूलभूत बाबी पुरेशी प्रमाणात असायला पाहिजे. या शिवाय राष्ट्राचा आर्थिक विकास शक्यच नाही. त्याचप्रमाणे भारत हा विकसनशील कृषीप्रधान देश आहे. भारतातील अधिकांश लोक कृषिक्षेत्रावर अवलंबून आहे. म्हणूनच कृषिक्षेत्राचा विकास झाल्याशिवाय पर्यायाने देशाचा विकास होणार नाही. या जाणिवेतुन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी वाढीव कृषी उत्पादनासाठी आवश्यक घटकांची सुविधा विशेषतः पाण्याची तितकीच गरज होती. त्या अनुषंगाने कृषी क्षेत्राचा विचार करतांना डॉ. आंबेडकरांनी पाणी व सिंचनाचे नियोजन करणे अत्यंत महत्वाचे मानले तत्कालीन काळात एकीकडे भयाण कोरडा दुष्काळ तर दुसरीकडे पूर परिस्थिती. यावर उपाय काय केले पाहिजेत ? पुराचे पाणी साठवून ते शेतीला देता येईल का ? या अनुषंगाने विविध प्रश्नांचे चिंतन डॉ. आंबेडकरांनी केले.

भारतातील वाढत जाणाऱ्या लोकसंख्येमुळे दिवसे न दिवस पाण्याची मागणी वाढत जाणार आहे याची जाणीव डॉ. आंबेडकरांना होती. घरघुती वापरासाठी पाणी, शेतीसाठी पाणी, उद्योग धंद्यासाठी पाणी, वीजनिर्मितीसाठी पाणी एकूणच पाणी हेच जीवन आहे हे समजून घेणे वर्तमान काळात आवश्यक आहे. सद्यस्थितीत पाणी टंचाई ही गंभीर समस्या निर्माण होऊ पाहत असतांना उपलब्ध पाण्याचे नीटपणे नियोजन केले पाहिजे. जलसिंचन, कालवे, नौकानयन, पुरनियंत्रण, जलविद्युत निर्मिती, पाण्याचे प्रदूषण, सांडपाणी, पावसाचे पाणी यासाठी जलधोरणाची आवश्यकता आहे.त्र पूर्वानुमान डॉ. आंबेडकरांनी करून जलधोरणाची महत्वाची मार्गदर्शक सूत्रे सांगून ठेवली व त्या संबंधाने आपल्या काळात महत्वपूर्ण प्रकल्पाची पायाभरणी केली. भारतीय संविधानात पाण्याला स्थान दिले. त्यामुळे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक ठरतात.

प्रस्तुत शोध निबंधात डॉ. बाबासाहेब हे आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक आहेत. भारताचे जलविषयक धोरण विकसित करण्यात डॉ. बाबासाहेब यांची भूमिका आणि त्यांच्या योगदानाचे स्वरूप व त्याच बरोबर त्यांचा जलविषयक दृष्टीकोनाचा अभ्यास करण्याचा प्रयत्न आहे. आधुनिक भारताच्या जलव्यवस्थापनात डॉ. आंबेडकरांचे योगदान :-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व्हाईसराय कौन्सिल मध्ये इ. स. १९४२ ते १९४६ या काळात मजूरमंत्री होते. दि. २० जुलै १९४२ ला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मजूरमंत्री पदाचा पदभार स्वीकारला. त्यावेळी केंद्र सरकारने युद्धोत्तर पुननिर्माण योजना अंमलात आणली. या योजनेची

२०१९-२०

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha, Hinganghat's

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha

NAAC Accredited with 'C' Grade (CGPA-1.95)

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University Approved
One Day Multi-Disciplinary National Level Webinar

on

CURRENT ISSUES BEING DISCUSSED IN HUMANITIES

Saturday, 13th June 2020

NATIONAL WEBINAR JOURNAL

Peer Reviewed Indexed Multi-Disciplinary International Research
Journal with Impact Factor 7.675 (SJIF) & ISSN-2278-9308

20	Poverty and Suffering in Kamala Markandaya's Nectar in a Sieve Asst. Prof. Sanjay A. Diwekar	82
21	Importance of First aid for sports Injury Prof. Tushar S. Jumde	85
22	The Importance of Yoga in the Contemporary Era Dr. Sarita R. Vishwakarma	87
23	Need of First aid training for Sports Coach Prof. Devanand G. Meher	90
24	Role of Parts of Speech in Learning English Language Nitesh Nilkanthrao Telhande	93
25	बरोमास : ग्रामीण वास्तवाचे दाहक दर्शन डॉ. प्रविण कारंजकर.	99
26	भारतीय समाज : जागतिकीकरण आणि प्रसारमाध्यमे विनोद मारोतराव मुडे	104
27	शाश्वत विकास आणि हवामान बदल : भारताच्या संदर्भात डॉ. विठ्ठल भिनमिने	110
28	ग्रामीण साहित्याचे भाष्यकार : आनंद यादव डॉ. सुदर्शन दिवसे	115
29	कोरोना विषाणु (Covid-19) : एक सद्याकालीन सामाजिक समस्या प्रा. गणेश न. बहादे	119
30	स्वयंरोजगार वर्तमान काळाची गरज डॉ. अनुश्री माहुरकर	124
31	आधुनिक जीवन शैलीत योगाचे महत्व—एक अभ्यास सौ. ज्योती किशोर श्रीराव	127
32	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राज्य समाजवाद विषयक विचार संध्या आत्माराम इंगळे	130
33	मानवता आणि गांधी विचार प्रा. डॉ. संजय गोरे	133
34	महिला स्वयंरोजगार — आर्थिक स्वातंत्र्याची उंच भरारी कु. रूपाली एस. कणसे	136
35	विदर्भातील शेतक—यांच्या आत्महत्या कारणे व उपाय प्रा. डॉ. श्रीकृष्ण बोढे	142
36	आधुनिक भारताच्या जलनीतीचे जनक : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रा. पंकज वा. मून	147
37	प्रथमोपचार - एक जागरूक मोहीम डॉ. वसंता पी. राऊत	152
38	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे हिंदु कोड बिल—स्त्री स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा. प्रा. प्रमोद वानखेडे	155
39	जन्मोत्तर समायोजनेवर परिणाम करणारे घटक व धोके प्रा. आरती एम. देशमुख	159
40	आधुनिक भारत के निर्माण में डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर का योगदान प्रा. डॉ. निरजसिंग फुलचंद यादव	167
41	स्थलांतरित कामगारांचा प्रश्न : भारतापुढील एक आव्हान डॉ. (सौ.) मंजूषा राजेंद्र ठाकरे	171

जन्मोत्तर समायोजनेवर परिणाम करणारे घटक व धोके

प्रा. आरती एम. देशमुख

गृहअर्थशास्त्र विभाग प्रमुख श्री साईबाबा लोक प्रबोधन कला महाविद्यालय,
वडनेर, जि. वर्धा

प्रस्तावना

बालकाचा जन्म आणि घरात दुमदुमणारा आनंद! लहानग्याचा जन्म म्हणजे तारेवरची कसरत. बालक जन्माला येईपर्यंत सर्वांच्याच मनात आनंद, धाकधूक, काळजी ह्या भावनांचे मिश्रण असते. गर्भस्थ शिशू नऊ महिने आईच्या ऊदरात शांतपणे वाढत असतो. पूर्णतः आईवर अवलंबून असलेले बदल जन्मल्यानंतर स्वतंत्रपणे जगण्यास समर्थ होते जन्म झाल्यापासून एक महिन्याच्या कालावधीस नवजात शिशू म्हणतात. हा कालावधी अगदी लहान असतानाही विकासाच्या बाबतीत महत्वाचा असतो. बाळाच्या जन्मानंतर एक महिना हा विकास व पर्यावरणाशी जुळवून घेण्यासाठी फार महत्वाचा आहे. म्हणूनच या कालावधीला नवजात अवस्था म्हणतात. हाच जन्मोत्तर अवस्थेचा कालावधी होय.

गर्भधारणेचा कालावधी २८० दिवसांचा असतो, त्यानंतर शिशूचा जन्म होतो. जन्मानंतर नवजात अवस्था सुरू होते. नवजात अवस्था म्हणजे अशी अवस्था जी बाळाच्या जन्मानंतर सुरू होते व बालक या नविन जगात प्रवेश करते व खऱ्या अर्थाने वेगळे अस्तित्व धारण करते व हळूहळू या जगाशी समायोजन करू लागते. जन्मानंतर लगेच नवजात अर्भकाच्या रडण्याने श्वसनास सुरूवात होते व खऱ्या अर्थाने मुल माते पासून वेगळे होऊन स्वतंत्रपणे श्वसनास सुरूवात करते. जरी अर्भकाची इंद्रिये बऱ्याच प्रमाणात विकसित व कार्यक्षम झालेली असली तरी जन्मतः शिशूचा शारीरिक विकास पूर्ण झालेला नसतो. तो पूर्णपणे परावलंबी असतो. त्यामुळे त्याला अनेक बाबतीत मातेची मदत व संरक्षण लागते.

एलिझाबेथ हरलॉक यांच्या मते नवजात शिशूचा अवधी जन्मापासून १४ दिवसांपर्यंत असतो. तर काही लेखकांच्या मते हा अवधी २८ दिवसांचाही असतो.

हरलॉक ह्यांनी जन्मजात अवस्थांचे २ भागात वर्गीकरण केले आहे.

(१) प्रारंभीक नवजात बालक/ पॉरच्युनेट (Portunate Child)

(२) नवजात बालक (Neonate)

(१) प्रारंभीक नवजात बालक किंवा पॉरच्युनेट (Portunate Child)

(जन्मानंतर १४ ते ३० मिनिटांचा अवधी)

बालकाचा जन्म झाल्यापासून नाळ कापून बांधेपर्यंतचा काळ म्हणजे प्रारंभीक नवजात अवस्था :

(२) नवजात बालक : ही अवस्था काहींच्या मते २८दिवसांचाही असतो तर काहींच्या मते १४दिवसांचाही असतो. नाळ कापल्यानंतर मुल आईपासून वेगळे होते आणि सर्व क्रिया त्यांना स्वतंत्रपणे कराव्या लागतात. या अवस्थेत तो आईवरच पोसणारा नसतो तर त्याला स्वतंत्र अस्तित्व प्राप्त झालेले असते. मुलाच्या जन्माच वेळी ते पुर्णपणे बाहेर सुध्दा आलेले नसते व आतही नाही. त्यामुळे त्याला आत व बाहेर कोणतेच संरक्षण नसते. गर्भाच्या जन्माच्या वेळेची ही पार नाजूक पायरी आहे. बेबीची नाळ